

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra technické a informační výchovy

Diplomová práce

Bc. Vojtěch Skála

Využití lidových zvyků a řemesel v pracovních činnostech na 2. stupni na ZŠ Valašská
Bystřice

Odevzdáním této magisterské diplomové práce na téma „Využití lidových zvyků a řemesel v pracovních činnostech na ZŠ Valašská Bystřice“ potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití uvedených zdrojů, pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Rožnově pod Radhoštěm dne 4. 12. 2023

.....

Bc. Skála Vojtěch

Rád bych poděkoval své vedoucí diplomové magisterské práce PhDr. Částkové Pavlíně, Ph.D. za její trpělivost, odborné vedení a cenné rady, kterými přispěla k vypracování této práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a blízkým, kteří mě při magisterském studiu neustále podporovali.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Vzdělávání v ČR.....	8
1.1 Kurikulum a kurikulární dokumenty	8
1.2 RVP ZV	9
1.3 Vzdělávací oblasti RVP ZV.....	10
1.4 Oblast Člověk a svět práce.....	11
1.5 Průřezová témata.....	13
2 Vývoj žáka na 2. stupni ZŠ.....	16
2.1 Oblasti rozvoje	18
2.2 Kognitivní vývoj	18
3 Lidové zvyky a řemesla	20
3.1 Vymezení pojmů.....	20
3.2 Podzim	22
3.2.1 Podzimní sklizeň	23
3.2.2 Svatý Václav.....	23
3.2.3 Halloween	24
3.2.4 Dušičky	24
3.2.5 Svatý Martin	26
3.2.6 Draní peří a přástky	27
3.2.7 Svatá Kateřina.....	28
3.2.8 Svatý Ondřej	28
3.3 Zima	29
3.3.1 Období adventu	29
3.3.2 Svatá Barbora	30
3.3.3 Svatý Mikuláš.....	31

3.3.4	Svatá Lucie	31
3.3.5	Štědrý den	32
3.3.6	Boží hod.....	33
3.3.7	Svatý Štěpán	33
3.3.8	Silvestr	34
3.3.9	Nový rok.....	34
3.3.10	Tři králové	35
3.3.11	Hromnice	35
3.3.12	Masopust.....	36
3.4	Jaro.....	37
3.4.1	Velikonoce.....	37
3.4.2	Pálení čarodějnic.....	42
3.4.3	1. Máj.....	42
3.4.4	Svatodušní svátky	43
3.5	Léto	43
3.5.1	Svátek Božího těla	43
3.5.2	Žně.....	44
3.5.3	Dožínky	44
3.5.4	Dočesná	45
3.5.5	Vinobraní	45
3.6	Lidová řemesla.....	46
3.6.1	Bednářství	46
3.6.2	Kolářství	47
3.6.3	Košikářství.....	48
3.6.4	Kovářství	49
3.6.5	Řezbářství	51
3.6.6	Tesařství a truhlářství	51

4	Charakteristika lokality.....	55
4.1	Obec Valašská Bystřice	55
4.2	Základní škola.....	55
EMPIRICKÁ ČÁST		57
5	Metodika výzkum	57
5.1	Vymezení problému.....	57
5.2	Cíle výzkumu	57
5.3	Popis výzkumného nástroje	58
5.4	Charakteristika výzkumného vzorku	59
5.5	Analýza položek dotazníku.....	61
5.5.1	Otázka číslo 1 a na ni navázaná otázka 2:	61
5.5.2	Otázka číslo 3 a na ni navázané otázky 4 a 5:	63
5.5.3	Otázka číslo 6:	64
5.5.4	Otázka číslo 7 a na ni navázaná otázka 8:	65
5.5.5	Otázka číslo 9 a na ni navázané otázky 10 a 11:	67
5.5.6	Otázka číslo 12:	68
5.5.7	Otázka číslo 13 a na ni navázané otázky 14 a 15:	69
5.6	Shrnutí a diskuse	70
6	Závěr	73
7	Použitá literatura.....	74
7.1	Knižní zdroje.....	74
7.2	Elektronické zdroje	76
8	Seznamy	79
8.1	Seznam grafů	79
8.2	Seznam tabulek	79
8.3	Seznam zkratk	79
9	Přílohy	81

ÚVOD

Žijeme ve velmi uspěchané době, kdy každodenní objevy a rychlý vývoj ve všech odvětvích se odráží v nutnosti jednotlivců neustále se učit novým věcem. Nesmíme však zapomínat i na naše kořeny a předky, kteří nás i v této hektické době ovlivňují. A právě s tím nám velice dobře pomáhají všechny lidové tradice a zvyky, protože ty se v mnoha případech předávají z generace na generaci a pojí se s nimi obrovské kulturní dědictví.

Zvolení tématu „Využití lidových zvyků a řemesel v pracovních činnostech na ZŠ Valašská Bystřice“ pro tuto diplomovou práci je ovlivněno autorovým zaměstnáním na zmíněné škole. Jako další důvod lze uvést autorův krátký pobyt v lokalitě a snaha poznat kraj, zvyky a řemesla a obohatit tak vlastní kulturní rozhled.

Domníváme se, že dnešní generace již znají pouze pár lidových zvyků z původních, které se na Valašsku dodržovaly, a bohužel ani o těchto pár zvycích neví příliš mnoho. Řekli bychom, že většina se s nimi seznámila v rodinném kruhu a některých zvyků se účastní jen proto, že to po nich chtějí rodiče. Myslíme si, že s tradičními řemesly v dnešní době to vypadá velmi špatně, jelikož většina dětí má velké problémy s jakýmikoliv ručními pracemi. Téměř všechny doufají a věří, že ruční práce potažmo i tradiční řemesla už nejsou, jak se říká, *v kurzu* a není o ně zájem. A tak by téměř každý chtěl být ideálně nějakým influencerem nebo třeba programátorem počítačových her, kde vnímají, že se dobře vydělávají peníze, a přitom to není tak náročné povolání.

Tato diplomová práce složená celkem ze dvou hlavních částí, a to: teoretické a empirické. Celkovým cílem práce je zjistit, jak moc se uplatňují lidové zvyky a řemesla jako obsah vyučovacích jednotek v rámci předmětu pracovní činnosti na základní škole ve Valašské Bystřici na druhém stupni. Dílčím cílem je zmapovat, jaký je názor žáků druhého stupně o výuce pracovních činností s tématem lidových zvyků a řemesel. Zkoumáme také, o jaký typ pracovních činností by žáci měli větší zájem.

Teoretická část měla za cíl objasnit a seznámit nás se všemi pojmy, které se v práci vyskytují a mohou souviset s tématem práce. Tato část měla objasnit, na které pojmy se zaměřit ve výzkumné části práce. Nejprve se věnovala vzdělávání v České republice, a především pak oblasti Člověk a svět práce z RVP ZV, která je stěžejní pro výuku předmětu pracovní činnosti na základní škole ve Valašské Bystřici. Další cílem této části bylo definování období žáka

na druhém stupni a částí spojených s ním, jako jsou vývojová specifika charakteristická pro toto období. V tomto období ještě stále můžeme ve větší míře působit na volbu budoucí profese, což může ovlivnit i znalost některých zvyků a řemesel. V poslední části byly popsány a rozebrány lidové zvyky a řemesla z Valašska a vše s tím související.

Hlavním cílem empirické části je pomocí dotazníkového šetření zjistit, kolik vyučovacích hodin na ZŠ Valašská Bystřice je věnováno pracovním činnostem v souvislosti s lidovými zvyky a řemesly. Dále s jeho pomocí zjišťoval názor žáků na lidové zvyky a řemesla. Dotazník jsme sestavili z uzavřených ale i otevřených otázek, a to tak abychom obsáhli jednotlivé části, kterými máme na mysli *Názor na lidové zvyky a řemesla; Lidová řemesla v Pracovních činnostech; Lidové zvyky v Pracovních činnostech; Výuka Pracovních činnostech.*

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vzdělávání v ČR

První kapitola je zaměřená a věnována českému školství a jeho stěžejním dokumentům, dle kterých se musí řídit všechny školy od mateřských až po střední školy. V rámci kapitoly se podíváme na možnosti propojení předmětu pracovní činnosti, který je vyučován na základní škole ve Valašské Bystřici, a tématu lidových řemesel a zvyků.

Na území dnešní České republiky ještě za vlády Habsburků roku 1774 zavedla školní docházku císařovna Marie Terezie, čímž položila základní stavební kámen pro povinnou školní docházku, tak jak ji známe dnes. Jako povinnou ji však zavedl až říšský školský zákon vydaný v roce 1869. Povinnou školní docházku v České republice v dnešní podobě upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který je jinak znám také jako Školský zákon. V rámci něj je stanovena povinná školní docházka na 9 roků, maximálně však do věku sedmnácti let. Dále definuje, že základní vzdělání se rozděluje na první stupeň (1.-5. ročník) a druhý stupeň (6.-9. ročník), který je možné splnit v rámci základní školy. Další možností absolvování období druhého stupně nebo jeho části jsou víceletá gymnázia, kdy žáci přechází na gymnázium po ukončení 5. nebo 7. ročníku, a konzervatoře nabízející osmiletý vzdělávací program, který odpovídá zmiňovanému druhému stupni. Od roku 2015 máme zavedenou i povinnost jednoho roku předškolního vzdělávání, a to právě posledního roku před nastoupením k povinné školní docházce (Nový školský zákon, 2013).

1.1 Kurikulum a kurikulární dokumenty

Pojem kurikulum v tom nejobecnějším slova smyslu by mohl představovat vše, co získáme v průběhu vzdělávání, a to včetně našich vlastních zkušeností. Avšak v detailnějším pohledu bude představovat konkrétní dokument či plán vzdělávání, ve kterém se nachází mimo jiné i způsoby a strategie pomocí kterých dosáhneme námi stanovených vzdělávacích cílů (Čábalová, 2011).

Ve školském zákoně máme stanovené kurikulární dokumenty ve dvou úrovních, konkrétně státní a školní úroveň. Do kurikulárních dokumentů bychom zařadili rámcové vzdělávací programy (RVP) rozdělené podle úrovně vzdělávání (předškolní, základní

a střední), dále pak školní vzdělávací programy (ŠVP) ty si jednotlivé školy vypracovávají na základě příslušného RVP. Veškerá RVP a ŠVP jsou volně přístupná a k dispozici úplně všem, a to jak pedagogům, tak i veřejnosti (NPI ČR, 2015).

1.2 RVP ZV

Rámcové vzdělávací programy definují povinný rozsah vzdělávacího obsahu a konkrétní úrovně v jednotlivých oblastech vzdělávání. Dále definují podmínky průběhu a ukončování vzdělávání. Další důležitou částí rámcových vzdělávacích programů jsou zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů. V rámci RVP se dočteme i veškeré podmínky pro vzdělávání žáků s SVP (speciální vzdělávací potřeby), nadané a mimořádně nadané žáky, a také potřebné personální, materiální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává jednotlivé RVP po projednání s příslušnými ministerstvy, jelikož musí udržovat aktuálnost RVP, tak aby zahrnovalo nejnovější poznatky z vědních oborů, které jsou vyučovány na dané úrovni českého školství. Součástí je i podpora celkového přístupu k realizování vzdělávacího obsahu, nevyjímaje možnosti správného propojování (RVP ZV, 2021).

Smyslem RVP ZV je vymezení závazného standardu vzdělávání pro základní vzdělávání, který by měl pomoci k dosažení stanovených cílů v RVP, jinak řečeno určuje, co všechno musí žáci v daném ročníku zvládat a ovládat (vědomosti, dovednosti, postoje a kompetence) (Čábalová, 2011). Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání neboli RVP ZV patří do státní úrovně. Tento program navazuje na RVP PV (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání) a současně z tohoto programu vychází Rámcové vzdělávací plány pro gymnázia a středního odborného vzdělávání. Na základě této skutečnosti se i poté definují požadavky přijímacího řízení pro uchazeče o pokračování ve vzdělávání na gymnáziích a středních školách. V souvislosti hlavně s RVP ZV se v dnešní době nejvíce klade důraz na klíčové kompetence, na propojení se vzdělávacím obsahem a na to, jak později v běžném životě využívat nabytých vědomostí a dovedností (RVP ZV, 2021).

Pod pojmem klíčové kompetence si představme přehled vědomostí, dovedností a hodnot významných pro osobní rozvoj každého člověka potřebných pro své vzdělávání, ale poté i pro vybrané povolání či profesi. Hlavním aspektem vzdělávání je naučit žáky si co nejvíce klíčových kompetencí osvojit, aby byli co nejlépe připraveni pro své další vzdělávání. Nicméně

zvládnutí co největšího počtu nebo dostatečné úrovně kompetencí není záležitostí jen základní školy, nýbrž celého života. Konkrétní klíčové kompetence se nevztahují jenom k jednotlivým předmětům nebo vzdělávacím obsahům, jelikož se různě prolínají, a tudíž je lze získávat napříč různými předměty nebo vzdělávacími oblastmi a vždy pouze jako výsledek celkového procesu vzdělávání. V průběhu základní vzdělávání se považují za nejdůležitější: kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní; kompetence digitální (RVP ZV, 2021).

Jelikož jde doba kupředu a mnoho věcí se změnilo od doby kdy RVP ZV v roce 2004 vzniklo a za tuto dobu došlo jen k několika jeho částečným revizím, tak se nyní pracuje na nové velké komplexní revizi založené na vládní strategii 2030+. V rámci této revize by se mělo učivo zpřehlednit a zjednotřit formulované cíle a vymezit požadovaný obsah. Současně dojde k různým formám podpory poskytnutím vyzkoušených metodických materiálů pro naplánování výuky, tak i určených přímo do vyučovacích hodin, s jejichž pomocí lze ověřovat výsledky vzdělávání. Díky této revizi by mělo docházet k lepší přípravě žáků základních škol na fungování v běžném životě a povolání 21. století. Dále by mělo dojít ke smazání velkých rozdílů v dovednostech na konci základního vzdělávání a snížení počtu žáků, kteří nezvládnou dosáhnout ani základní potřebné úrovně kompetencí. Po této revizi by mělo kurikulum dát možnost individualizovat učení více než je nyní možné. Výsledkem celé této revize by měly být nejen změny ve vzdělávání, ale i zlepšení atmosféry v základních školách společně s nastavením lepší spolupráce mezi všemi částmi, které se střetávají na základních školách, čímž je myšleno učitelé, žáci a rodiče (MŠMT ČR & NPI ČR, 2023).

1.3 Vzdělávací oblasti RVP ZV

Jednotlivé vzdělávací obsahy jsou rozděleny celkem do devíti vzdělávacích oblastí, v nichž se může nacházet i více navzájem blízkých vzdělávacích obsahů. Každá z těchto oblastí v sobě vždy zahrnuje charakteristiku a cílové zaměření dané vzdělávací oblasti, dále konkrétní vzdělávací obsah, který tvoří očekávané výstupy. V roce 2021 došlo k poslední výraznější úpravě v rámci RVP ZV, kterou bylo přejmenování oblasti Informační a komunikační technologie na Informatika s čímž souvisely i velké úpravy vzdělávacího obsahu a přidání tzv. digitální kompetence. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je tedy rozdělen do těchto níže uvedených částí:

- Jazyk a jazyková komunikace – český jazyk a literatura; cizí jazyk; další cizí jazyk
- Matematika a její aplikace – matematika a její aplikace
- Informatika – informatika
- Člověk a jeho svět – člověk a jeho svět
- Člověk a společnost – dějepis; výchova k občanství
- Člověk a příroda – fyzika; chemie; přírodopis; zeměpis (geografie)
- Umění a kultura – hudební výchova; výtvarná výchova
- Člověk a zdraví – výchova ke zdraví; tělesná výchova
- Člověk a svět práce – člověk a svět práce

1.4 Oblast Člověk a svět práce

RVP ZV (RVP ZV, 2021) popisuje tuto oblast jako široké spektrum pracovních činností a technologií. Vede žáky k získání základních uživatelských dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Vychází z konkrétních situací ze života, kdy se žáci přímo setkávají s lidskou činností a technikou v různých podobách a v obecných kontextech. Oproti ostatním vzdělávacím oblastem se zabývá především na praktické pracovní dovednosti a návyky, čímž dodává základnímu vzdělávání podstatnou a nepostradatelnou složku pro uplatnění člověka v průběhu jeho života a v rámci společnosti. Oblast Člověk a svět práce se rozděluje do osm tematických okruhů, které jsou bez rozdílu jak pro chlapce, tak i pro dívky, což považujeme za víc než vhodné z několika důvodů. Myslíme si, že i muži/chlapci by měli umět například vařit a třeba i si něco zašít a stejně tak se ženám/dívkám může v životě hodit si umět správně používat základní nástroje a materiály.

V souvislosti s výukou pracovních činností a techniky na základních školách se dnes často setkáváme s takzvaným konceptem STEM. Dostál ve své podkladové studii *Člověk a technika* uvádí: „*Koncept výuky techniky a praktických činností směřuje k rozvoji technické a inženýrské gramotnosti a obojí je nedílnou součástí konceptu STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics), který představuje jednu z klíčových kompetencí v rámci nového pojetí kurikula.*“ (Dostál, 2018, str. 5). Tento koncept je nadále rozvíjen a obohacován o další části: STEAM (A – arts, umění), STREAM (R – riting, zvládnutí jazyka vědy) nebo STEAMIE (IE – include everyone, každý má právo na vzdělávání) (NPI ČR, 2021).

V průběhu vzdělávání v oblasti Člověk a svět práce by mělo docházet k vytváření a rozvoji klíčových kompetencí. Na základě toho rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV, 2021, str. 109) uvádí, že to vede žáky k:

- pozitivnímu vztahu k práci a k odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce
- osvojení základních pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí, k organizaci a plánování práce a k používání vhodných nástrojů, nářadí a pomůcek při práci i v běžném životě
- vytrvalosti a soustavnosti při plnění zadaných úkolů, k uplatňování tvořivosti a vlastních nápadů při pracovní činnosti a k vynakládání úsilí na dosažení kvalitního výsledku
- poznání, že technika jako významná součást lidské kultury je vždy úzce spojena s pracovní činností člověka
- autentickému a objektivnímu poznávání okolního světa, k potřebné sebedůvěře, k novému postoji a hodnotám ve vztahu k práci člověka, technice a životnímu prostředí
- chápání práce a pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci, sebeaktualizaci a k rozvíjení podnikatelského myšlení
- orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro možnost uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci

Jak již bylo výše zmíněno, tak pro 2. stupeň ZŠ máme 8 tematických okruhů, které vytváří pouze jakousi nabídku, z které si základní školy vybírají, které konkrétní okruhy dle svých možností a pedagogických záměrů budou realizovat. Podmínky pro výběr stanovené v RVP ZV jsou, že si každá škola musí vybrat alespoň dva tematické okruhy mezi nimiž nesmí chybět Svět práce, který je povinný. Podíváme-li se zevrubněji na jednotlivé tematické okruhy především z hlediska možnosti implementování lidových tradic a řemesel, tak zjistíme, že:

1) Práce s technickými materiály – učivo: vlastnosti materiálu a jejich užití (dřevo, kov, plasty, kompozity); pracovní pomůcky, nářadí a nástroje; pracovní operace a postupy; technické náčrty a výkresy; úloha techniky v životě člověka, zneužití techniky, technika a životní prostředí, technika a volný čas, tradice a řemesla. I díky konkrétnímu zmíněnému učivu tradice

a řemesla, zde vnímáme největší příležitost pro propojení s tradičními řemesly a tradicemi, jelikož při výuce mohou žáci sami vyrábět výrobky týkající se tradic a zvyků.

2) Design a konstruování – učivo: stavebnice (konstrukční, elektrotechnické, elektronické), sestavování modelů, montáž a demontáž; návod, předloha, náčrt, plán, schéma, jednoduchý program.

3) Pěstitelské práce a chovatelství – učivo: základní podmínky pro pěstování; pěstování zeleniny; pěstování a péče o okrasné rostliny; ovocné rostliny; léčivé rostliny, koření; chovatelství. V tomhle tematickém okruhu by také bylo možné provázání s jednotlivými zvyky a tradicemi, jelikož některé rostliny jsou spojovány s konkrétními zvyky, rituály anebo třeba tradičními pokrmy.

4) Provoz a údržba domácnosti – učivo: finance, provoz a údržba domácnosti (rozpočet, příjmy, výdaje, platby, úspory; prostředky a jejich dopad na životní prostředí, odpad a jeho ekologická likvidace; spotřebiče v domácnosti); elektrotechnika v domácnosti (elektrická instalace, elektrické spotřebiče, elektronika, ochrana, údržba, bezpečnost a ekonomika provozu, nebezpečí úrazu elektrickým proudem).

5) Příprava pokrmů – učivo: kuchyně (základní vybavení, udržování pořádku apod.); potraviny (výběr, nákup, skladování); příprava pokrmů; úprava stolu a stolování. V tomto tematickém okruhu by se dala zařadit příprava nějakých tradičních pokrmů spojených s nějakým zvykem či tradicí. Některé takové pokrmy by bylo možné i zkusit připravit dle původních receptů a postupů našich předků.

6) Práce s laboratorní technikou – učivo: základní laboratorní postupy a metody; základní laboratorní přístroje, zařízení a pomůcky.

7) Využití digitálních technologií – učivo: digitální technika; digitální technologie; počítačové programy pro zpracování hlasových a grafických informací; mobilní služby.

8) Svět práce – učivo: trh práce; volba profesní orientace; možnosti vzdělávání; zaměstnání; podnikání (RVP ZV, 2021).

1.5 Průřezová témata

Nedílnou a povinnou součástí vzdělávání jsou i průřezová témata, která se odvíjí od aktuálních světových problémů. Průřezová témata musí postupně škola žákům nabízet, ale

je na každé škole, jakou podobu budou mít jednotlivé tematické okruhy. Mohou být součástí některého z vyučovacích předmětů nebo i samostatného předmětu, ale mohou být realizovány i jako semináře, kurzy či projektové dny. V RVP ZV máme stanoveno šest průřezových témat, kterými jsou: Osobnostní a sociální výchova; Výchova demokratického občana; Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech; Multikulturní výchova; Environmentální výchova; Mediální výchova. Jelikož jednotlivá témata mají veliký rozsah, co se obsahu týče, tak níže uvádíme pouze ty, které mohou mít souvislost s oblastí Člověk a svět práce a využívání lidových tradic a zvyků (RVP ZV, 2021).

- Osobnostní a sociální výchova – v rámci tohoto tematického okruhu lze především o zdokonalování dovedností související se spoluprací, komunikací ve skupině a v pracovních situacích.
- Výchova demokratického občana – zde se lze věnovat vztahu k domovu a vlasti, směřovat žáky k respektu odlišností různého druhu (kulturního, etnického apod.), žáci by měli mít možnost hodnotit a posuzovat společenské procesy, jevy, události a problémy z různých úrovněových dimenzí (místní, nacionální, evropská, světová).
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech – v této oblasti jde především o rozvoj schopnosti porovnávat dílčí projevy kultury nejen v evropském ale i v globálním kontextu. Dále také pomáhá hledat a hodnotit v širším pohledu jak společné znaky, tak i odlišnosti. Pomáhá vytvářet vhodné názory na rozlišnost a kulturní rozmanitost, čímž podněcuje k respektování a dodržování tradiční evropských hodnot.
- Multikulturní výchova – zde se průřezové téma zaměřuje na seznámení žáků různorodostí různých kultur, jejich tradic a hodnot. V rámci čehož žáci mohou lépe chápat i kulturu na různých úrovních, například lokální nebo národní, a s tím další související části jako jsou kulturní identita, tradice a hodnoty. Dále také by si žáci měli uvědomit důležitost přijímání jiných se stejnými právy a porozumět tomu, že žádná etnická skupina a stejně tak kultura není ostatním nadřazená. Čímž napomáhá porozumění, rasové/náboženské nebo jiného neakceptování ostatních se neslučuje se smyslem života v demokratické společnosti.
- Environmentální výchova – se zaměřuje na aktivity, kterými pomáháme životnímu prostředí. Snaží se v žácích budovat kladný a všímavý postoj ale i přístup k přírodě a stejně tak k přírodnímu a ke kulturnímu dědictví.

- Mediální výchova – v tomto tematickém okruhu není propojení s oblastí Člověk a svět práce přímo zmíněno, ale zde můžeme najít propojení s oblastí Umění a kultura. Konkrétněji se toto propojení zakládá na porozumění specifické „řeči“ znakových kódů, která se v médiích využívá.

2 Vývoj žáka na 2. stupni ZŠ

Vzhledem k zaměření diplomové práce na 2. stupeň základní školy, tak nesmíme opomenout ani charakteristiku žáka 2. stupně, a to především z hlediska školní psychologie. Zaměříme se na dovednosti, schopnosti, zájmy a kognitivní vývoj, jež je nejdůležitější pro technické vzdělávání a také pro vztahy k tradicím a zvykům. Dále nesmíme zapomínat na faktory, které v průběhu dospívání žákům napomáhají nebo mohou být rozhodující při jejich výběru budoucího profesního zaměření.

Žákem bývá označován člověk, který se vzdělává/vyučuje nehledě na jeho věk, ale nejčastěji se s tímto pojmem setkáme v souvislosti s dítětem nebo adolescentem (Průcha a kol., 2009). Jednotliví autoři si věkové rozdělení pojmenovávají jinak a ani věkových hranicích se všichni úplně neshodnou. Hartl s Hartlovou (2000) řadí druhostupňového žáka ze základní školy do dvou období, a to mladší školní věk (6-11 let) a střední školní věk (12-15 let). Oproti tomu Vágnerová (2000) dělí školní období do třech fází: raný školní věk (6-9 let); střední školní věk (9-11/12 let); starší školní věk (12-15 let). Starší školní věk nám pokrývá celý 2. stupeň a jedná se o období pubescence neboli první fáze dospívání, což je patrné zejména na psychické úrovni, kde dochází ke změnám v uvažování a prožívání, dále také v osamostatňování se (Vágnerová, 2000).

V této práci používáme i označení dítě je proto nutné tento pojem objasnit a definovat. Pod tímto pojmem se skrývá lidských jedinec od svého narození až do 15 roků (Hartl, Hartlová, 2000). Ale i zde se setkáváme s rozlišnými definicemi tohoto označení, jelikož v Pedagogickém slovníku (Průcha a kol., 2009) se uvádí, že pojmem dítě označujeme už fází před narozením čili prenatální období a končí obdobím adolescence neboli dospívání.

Dalším označením, které si definujeme v rámci práce, je puberta, a to hlavně proto, že do tohoto období spadá zkoumaný vzorek. I zde narážíme na několik různých definic puberty. Například Helus (2009) uvádí, že pubescence, od kterého je odvozený pojem puberta, má původ v latinském slově „pubes“, což znamená chmýří nebo vousy a může znamenat i pohlavní orgány v přeneseném významu. V Psychologickém slovníku (Hartl, Hartlová, 2000) je puberta definována jako období, v průběhu, kterého se z dítěte stává biologicky zralý člověk schopný se rozmnožovat, jelikož u dívek se vyskytne první menses a u hochů první poluce. Pro pubertu

je typická náladovost, kolísání citů, pocit nejistoty a neustále podceňování sebe sama. Puberta se ve většině případů odehrává zhruba mezi 12-15 roky.

V rámci puberty si člověk projde psychologickou krizí provázenou potížemi a povahovými poruchami, které vznikají především neurčitostí postavení člověk, jelikož v tomto období už není nebo se nepovažuje za dítě, ale zároveň není ještě dospělým. Snaží se být nezávislý, ale přitom se neztotožňuje se společenskou či profesionální odpovědností (Sillamy, 2001). Obecně vzato se jedná asi jednu z nejtěžších fází života, což může být zapříčiněno i skutečností, že do této divoké fáze vstupujeme z raného školního věku, který je úplným opakem, jelikož se jedná o tu nejkolidnější fázi života (Helus, 2009).

Z hlediska pedagogicko-psychologického se nejčastěji setkáváme s rozdělením období puberty do částí prepubescence (11-13 let) a pubescence (13-15 let). Obecně platí, že znaky dospívání se objevují dříve u dívek než u hochů, ale současně je potřeba si uvědomit, že ve všech směrech (anatomicko-fyziologické, intelektuální, emocionální, sociální) se každé dítě vyvíjí individuálně a každé jinou rychlostí (Průcha a kol., 2009).

V průběhu období 2. stupně dojde u žáků k výrazným změnám fyziologickým ale i psychickým. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že všechny změny tělesné, psychické a sociální probíhají defacto současně a navzájem spolu souvisí. Dalšími vlivy, které ovlivňují a podmiňují tyto vzájemné souvislosti, mohou být třeba sociální skupiny, rodinná ekonomika, výchova v rodině, ve škole (učitelé) a další osoby, kteří mohou přímo i nepřímo ovlivňovat jedince (například vedoucí zájmových kroužků, trenéři apod.).

Na závažnost toho, jak učitel zná konkrétní vývojová specifika žáků poukazuje Nelešovská (2005). Na základě těchto znalostí může lépe chápat a rozumět konkrétním potřebám a zájmům dítěte, přičemž na základě toho může upravit svoji výuku a tím ovlivnit klima celé vyučované skupiny. Navíc, jak Vágnerová (2000) doplňuje, pokud děti neporozumí smyslu, proč se ve škole mají vzdělávat, tak budou školu vnímat pouze jako zbytečnou povinnost a respektovat ji budou pouze povrchně a formálně. Tuto myšlenku musí učitelé pochopit a snažit se podle toho na žáky působit tak, aby je motivovali k práci ideálně s pomocí vnitřní motivace a aby jim umožnili zažít školní úspěchy a ocenění. Je zapotřebí neustále působit tak, aby docházelo k rozvoji sebeovládání, vytrvalosti, odolnosti vůči zátěži a schopnosti překonávat překážky. Dále upozorňuje na skutečnosti dětí s nějakými potížemi,

jelikož ty mívají problém s motivací k pracím týkající se školy, s čímž souvisí skutečnost, že zpravidla nevnímají opravdový význam vzdělávání, což většinou negativně ovlivní názor na vzdělávání i v průběhu celého jejich života.

2.1 Oblasti rozvoje

Jak již z výše uvedeného vyplývá, tak dospívání bychom pro většinu vymezili na období od 11-12 do 20-22 let. Vzhledem k velikému věkovému rozptylu se toto období dělí ještě na pubescenci (11-15 let) a adolescenci (15-22 let). Náš zkoumaný vzorek patří do období pubescence, a tak na něj zaměříme z hlediska psychologie.

V souvislosti s touto prací a výukou pracovních činností je důležité zmínit, že u dětí v tomto období se výrazněji rozvíjí dovednosti spojené s citem (motorika, jemná pohybová koordinace, rovnováha) a také se získává síla a rychlost. Langmeier a Krejčířová (2006, str. 148) uvádí: „*Pokračuje významně i vývoj vnímání, zejména vizuálního, jež dosahuje maxima a souvisí mnohem více s abstraktním myšlením*“, což je důvodem pro apelování na to, že výuka se nemá zakládat pouze na názornosti, ale musí obsahovat i části, kdy žáci musí využívat své abstraktní myšlení zakládající na již názorných zkušenostech. Dále také dochází k podstatnému vývoji řeči, výraznějšímu rozšiřování slovní zásoby.

2.2 Kognitivní vývoj

V průběhu puberty dochází k velikému vývoji a rozvoji procesů poznávání. Vzhledem k lepšímu porozumění struktur a logických vztahů se stává učení efektivnějším, navíc se vnímání zrakem zlepšuje, což může přispívat k efektivnějšímu učení. I představitost se v tomto období velmi posouvá, jelikož všechno, co si představujeme se zdá být živější a reálnější, navíc se objevuje i v průběhu dne v tzv. denním snění. Dále je lepší představitost patrná i v umělecké tvorbě nebo třeba v představách eroticky laděných. V pubertě se myšlení stává pružné a kreativní a intelekt se svým vývojem blíží k pomyslnému vrcholu (Novotná a kol., 2004). I když v průběhu 20. století docházelo k mnoha studiím, které se soustředily právě na zmiňovaný intelektový vývoj a z jejichž výsledků vyplývalo, že intelektového vývojového vrcholu se dosahuje v 15-16 letech, tak studie dlouhodobější navazující na ně dospívaly k závěrům, že inteligence se vyvíjí i v průběhu dospívání, a dokonce ani v dospělosti nemusí být vrcholu dosaženo. K pomalejšímu vývoji dochází především u profesí, které jsou inteligenčně náročnější. Langmeier s Krejčířovou (2006) upozorňují, že vývoj intelektu

nesouvisí pouze s množstvím úspěšně řešených problémů, ale také se skutečností radikální změny ve způsobu myšlení a jeho kvalitě. V rámci výuky předmětů praktických/pracovních činností může učitel hodiny připravovat na tom, žáci zvládnou pracovat s obecnějšími i abstraktnějšími pojmy. Dále může chtít po žácích, aby našli více řešení při řešení nějakých problémů, kdy jednotlivá řešení si mohou postupně ověřit a poté i vyhodnotit. Jako základ pro porozumění ve spoustě vyučovacích předmětech, při vědeckých pracích a fungování moderní společnosti slouží nová podoba formálně abstraktního myšlení. V tomto období dochází k rozvoji rozlišování myšlenek/domněnek od prokázaných skutečností, dále k rozvoji kritického myšlení. Nicméně všechno se vytváří postupně a z velké části ovlivňováno vrozenými předpoklady a životními podmínkami. Velmi charakteristické pro dospívání je i soustředěnost na citovou stránku, jednání a myšlení. Langmeier s Krejčíkovou (2006) upozorňují na změnu především v postoji a vnímání života, což v budoucnu dává základy pro jednání a rozhodování (Langmeier a kol., 2006).

V průběhu puberty dochází ke změně v uvažování, což je u dospívajících patrné na schopnosti hypotetického uvažování, čímž máme na mysli, že uvažují i v obecné rovině, aniž by měli konkrétní vymezený problém. Dokáží vzít v potaz různé možnosti řešení, a to i přes to, že v realitě taková řešení zatím neexistují. Děti v období pubescence již dokáží kombinovat a spojovat různé myšlenky (Vágnerová, 2000).

Typickým znakem pro myšlení v období pubescence je racionalismus a radikalismus. Racionalismus potřebuje, abychom dodržovali jasně stanovená pravidla a řád. Dále neakceptuje jakékoliv důvody lidského chování založené na citech, a to i přesto že sám je v zajetí svých emocí, což se v některých případech projeví jako bezcitné chování. Pod druhým pojmem se skrývají neuvážené a zbrklé závěry, které vychází z toho, že zkušenosti jsou fakta bez kompromisu. Děti v období pubescence velmi často přebírají své názory od svých vzorů nebo lidí, kteří jim jsou sympatičtí, anebo také ještě častěji od svých vrstevníků. Zároveň se začínají vyskytovat sklony pro předčasné a unáhlené závěry (Plevová, 2006).

3 Lidové zvyky a řemesla

Následující kapitola má za úkol seznámit s jednotlivými pojmy jako jsou: lidový zvyk, řemeslo apod. Dále pak představit vybrané zvyky a řemesla z Valašska. Podíváme se na to, jak některé svátky vznikly a co se v průběhu dne dodržovalo za zvyky. Většina lidových zvyků je vázaná na křesťanství, ale narazili jsme i na takové, které vycházely z pohanských kořenů. Vzhledem k tématu práce a zaměření na základní školu jsme lidové zvyky rozdělili do ročních období nikoli podle kalendářního roku, nýbrž podle roku školního.

U vybraných svátků jsme se vždy seznámili s tradicí nebo zvykem, která s ním souvisela, a zároveň se snažili zaměřit na to nejdůležitější, a to co by mohlo zajímat žáky druhého stupně. Jak už bylo výše zmíněno, tak se domníváme, že dnešní mládež již nemá moc ponětí odkud svátek, a potažmo tradice a zvyky spojené se svátkem, pochází a jaký je jeho smysl. I přes všechny úžasné interaktivní materiály a výstavy si myslíme, že žáci si nedokáží příliš představit co obnášely životy našich předků. Mladí mají dnes již jiné zájmy a doba jde kupředu velmi rychle, a tak většina zvyků, tradic a původních řemesel postupně zaniká nebo se omezuje rozsahově, a to i přesto, že je to vlastně naše historie a kultura. Tradice a zvyky se dnes ještě daří udržovat především díky obcím a městům s lidmi, kteří je stále dodržují a předávají si je z generace na generaci. Nicméně tento trend zachovávání zvyků a tradic není po celém území České republiky, nýbrž jen v některých částech. Několik těchto míst a tradic vázaných na tuto oblast je zapsáno na Seznam světového dědictví, který spadá pod organizaci UNESCO.

3.1 Vymezení pojmů

Zvyk

Činnosti, jež se opakováním upevňují, i když to přímo vůlí neovlivňujeme, pojmenováváme jako zvyky. Velké množství archeologických nálezů může být důkazem, že některé lidové zvyky sahají svojí historií až do pravěkých společností. Díky zvykům se můžeme podívat, jak žili naši předci v rámci rodinného kruhu, ale i v rámci společnosti. Vývoj zvyků je a byl vždy ovlivňován a závislý na různých faktorech jako třeba: politika, choroby a válečné spory, ekonomika společnosti apod. Nejdůležitější roli ale mělo téměř u všech zvyků především náboženství. Často také dochází k lokálním odlišnostem u některých zvyků, které jsou zapříčiněny například: přírodními podmínkami, podmínkami pro zemědělství nebo chov různých druhů zvířat, společensko-vědní pokrok (Otto, 1908).

Tradice

Podle Slovníku cizích slov (1998) se pod pojmem tradice ukrývá jakýsi komplex zvyků a zvyklostí, generačního dědictví. Tradice jsou v podstatě lidové obřadnosti související s přírodou, místní mytologií a vírou v co lidi věří, které lidstvo doprovázejí již dlouhou řadu let. Postupem času, jak se lidstvo vyvíjelo, tak mnoho tradic bylo potlačeno nebo zapomenuto a ve většině případů, ty které se dochovaly do dnešní doby již nejsou v původní podobě, nýbrž jsou upravené a modifikované. Dnes se snažíme tradice dělat zábavnější a přitažlivější, tak aby se alespoň v nějakém rozsahu uchovaly, nicméně díky této skutečnosti se již příliš nectí původní hodnoty a význam, a tak se z tradic pro některé stává jen zábava bez hlubšího smyslu. Máme však veliké štěstí, že se stále udržují, protože jsou velmi cenné dědictví, v němž se odráží lidové tance a písně, slovesnost a paměť národa. Neopadající úsilí o zachránění a následné předávání hodnot tradic následujícím generacím je velmi důležité, jelikož jenom tak v našich dětech můžeme podnitit a uchovat povědomí o našem národu, které se již předávalo řadu let (Šottnerová, 2009).

Křesťanství

Křesťanské náboženství má své kořeny v Palestině, v místě, kde Ježíš především působil. Bible, jakožto nejdůležitější kniha pro křesťany, se skládá z Nového zákona, kde se píše o začátcích Kristova učení, a židovského Starého zákona. Křesťanství je náboženství monoteistické a mezi všemi známými náboženstvími se nachází na prvním místě na světě, co se týká počtu věřících, kteří jej vyznávají, a v největší míře má zastoupení především v Evropě, Americe a v Austrálii (Johnson, 1999).

Liturgický rok

Liturgický rok neboli církevní rok je jakýmsi souborem svátečních dnů, období a celků, které mají svůj pevný řád. Dříve býval začátek liturgického roku různý a nebyl vždy striktně stanovený, ale v dnešní době je již pevně stanoven a připadá na 1. adventní neděli. Liturgický rok v podstatě vychází z Ježíšova života, a to již od očekávání jeho narození, jeho veřejné činnosti, utrpení, zmrtvýchvstání až k druhému příchodu Ježíše Krista. Jako všechno, se i liturgický rok postupně vyvíjel až do dnešní podoby, když v průběhu římské vedení církve muselo výrazněji omezovat počet svátečních dnů, především pak různé nové svátky z místních církví a společenství (Adam, 1998).

Pohanské zvyky

Všichni, kteří neuznávali křesťanství jako svoje náboženství a víru, tak jsou bráni jako pohané, takže veškeré obřadnosti, rituály a zvyky nesouvisející s křesťanským náboženstvím bychom označili za pohanské. Pohanství můžeme označit za polyteistické náboženství, jelikož uctívali mnoho bohů, jimž v rámci různých magických rituálů přinášeli různé oběti, za což byli církví velmi často kritizováni. V průběhu staletí měla církev snahu zlikvidovat a eliminovat zvyky pohanů, které v lidech byly zakořeněné právě z předešlé pohanské doby. Když se to nedařilo, tak církev se snažila alespoň dát danému zvyku význam spojený právě s křesťanstvím nebo jej situovat do křesťanského rámce. (Otto, 1908).

Půst

Hartl s Hartlovou (2000, str. 175) v Psychologickém slovníku půst definují jako: „úmyslné úplné nebo částečné zdržování se pokrmů, např. masa, z důvodů náboženských, dietetických, jako styl života nebo snahu o prodloužení života.“ Pro křesťany má půst duchovní rozměr, jelikož tím, že se zřeknou světských zájmů, čímž je myšleno jídlo, pití, zábava, tak očistí své tělo ale i ducha a díky tomu se poté více přiblíží k bohu (Hartl, Hartlová, 2000).

Symbol

Podle Slovníku cizích slov (1998) se pod symbolem skrývá nějaký předmět, znak, značka nebo znamení, které obsahuje nebo ukrývá určitý význam. Většinu různých náboženských symbolů můžeme použít i pro jakési identifikování konkrétního náboženství, jelikož mnoho náboženských symbolů už je mezi lidmi všeobecně známých, ať už Kristův kříž pro křesťanství nebo šesticípá hvězda pro judaismus.

Rituál

Slovník cizích slov (1998) definuje rituál jako obřadní úkon nebo neměnná pravidla důležitého aktu. Pod rituálem se mohou skrývat všelijaké náboženské, společenské, magické a další obřady. V rámci křesťanství se snaží dostat blíže k Bohu pomocí rituálů, které by měly mít smysl ve spojení s posvátnými silami, posílení sounáležitosti a cítění.

3.2 Podzim

V rámci období podzimu se hojně na školách využívá svátek Halloween, který sice není úplně naším svátkem, nýbrž svátkem přejatým z cizích zemí, ale mezi dětmi se těší velké oblibě.

Téma Halloweenu se využívá v mnoha předmětech nebo často také jako speciální či projektový den. Dalším svátkem, který souvisí se vzpomínáním a uctěním těch, kteří již nejsou mezi živými, jsou Dušičky – památka zemřelých. Příkladem využití těchto dvou svátků v rámci výuky pracovních činností může výroba masek, dekorací anebo věnců na hroby zemřelých. Podzim ale není pouze o těchto dvou svátcích, dále zde najdeme několik důležitých svátků jmen, na které se váží zvyky a tradice. V kalendáři najdeme v období podzimu několik takových jmen například: Václav, Martin, Kateřina a Ondřej. Dále do této roční doby patří i několik tradičních činností jako třeba: sklizeň nebo draní peří a přástky.

3.2.1 Podzimní sklizeň

Období podzimu bylo pro téměř všechna hospodářství velice důležité, jelikož na podzim měla vždy na pilno. Sklízely si jablka, která se dávala na půdu uložená do slámy proto, aby vydržela co nejdéle. Dále se také sklízely hrušky načež se spolu s trnkami sušily, a pak se z nich vyráběla povidla nebo se mohla dát na kvas do kádí. Ale nesklízelo se pouze ovoce nýbrž i zelenina například řepa a brambory, které se vyorávaly a následně hojně byly používány v kuchyních.

3.2.2 Svatý Václav

Na 28. září připadá státní svátek Den české státnosti, ale současně v ten den oslavujeme Václava. A právě 28. září se prováděly různé slavnostní mše, lidové veselice nebo třeba poutě. Stejně tak dříve v tento den hospodáři zaháněli svůj dobytek zpět do chlévů a stájí z pastvin (Šottnerová, 2009).

Svatý Václav se narodil okolo roku 907 Vratislavovi I. a jeho ženě Drahomíře. Avšak vychovávan byl svojí babičkou Ludmilou, jež ho vzdělávala křesťanské víře. Pro svou dobrosrdečnost a dobročinné skutky se těšil velké oblibě mezi chudými lidmi. Po smrti Vratislava I. se Václav ujal vlády a jelikož veřejně podporoval křesťanství, což se nelíbilo pohanské šlechtě, která pomáhala jeho bratru Boleslavovi, jenž si moc přál vládnout, tak mezi bratry vznikl konflikt. Ten vyústil až v roce 935 smrtí Václava po pozvání do Boleslavi na svěcení kostela, kdy jej druhové Boleslava I. zabili. Následně se jeho bratr stal českým knížetem a Václavovi ostatky se převezly do Chrámu sv. Víta, v němž ve Svatováclavské kapli jsou dodnes uchovávány. Sv. Václav je nejen patronem české země, ale též sládků a vinařů (Česká televize, 2014ch).

3.2.3 Halloween

Svátek Halloween připadá ve Spojených státech amerických na předvečer svátku všech svátých, takže se slaví vždy 31. října. Tento svátek bývá především o zábavě v podobě nejrůznějších strašidelných převleků, především pak z hororových filmů, v čemž se nachází jistá podobnost s evropskými masopustními maškarami. Pro Halloween je typické, že především děti chodí na koledu, což vzešlo z toho, že nejdříve chodily děti z chudých rodin k bohatým, kde požadovaly nějaké občerstvení nebo výslužku. Do dnešní doby se již podoba koledy příliš nezměnila, jelikož děti, ať už bohaté nebo chudé, ve strašidelných maskách zazvoní u vchodových dveří a po otevření dotyčného postraší a pohrozí, že mu něco provedou, pokud jim nedá koledu (nejčastěji nějaké cukrovinky). Ve státech Latinské Ameriky se jedná o jeden z nejvýznamnějších svátků roku spojených se vzpomínáním na ty, kteří již opustili náš svět. Přestože se může zdát, že se bude jednat spíše smuteční setkání, tak opak je pravdou, jelikož se vždy sejde celá rodina u hrobu svých předků, který vyzdobí květinami a dalšími drobnostmi a následně umístí stůl přímo ke hrobu. U stolu se poté jí a veselí, vypráví si vtipy, tak aby se i mrtví rozptýlili od svého utrpení, takže se jedná o velmi veselou a živou slavnost. Někteří pořizují svým mrtvým blízkým i drahé dárky, čímž projevují úctu k životu ale i k mrtvým, což je podstatnou skutečností pro víru v budoucnost. Vzpomínáním na mrtvé blízké a celou slavností jim dokazují vděčnost za všechno co nám po nich zůstalo a co nám předali, což bychom měli předávat dalším generacím (Česká televize, 2014d).

3.2.4 Dušičky

Tento svátek je věnován vzpomínání na zemřelé, ať už blízké příbuzné ale i jen na přátele. Obecně by se dalo říct, že napříč všemi náboženstvími, jsou dvě nejdůležitější fáze lidského života narození a smrt. Nikdo neví, jestli je smrt definitivní konec, nebo jen začátek nějaké jiné formy bytí po smrti, ale lidstvo to vždy velmi fascinovalo. Každé náboženství doufá v jinou formu posmrtného života, ale obecně se věří, že duše mrtvého má možnost vrátit se na zem. A z toho důvodu církev zachovává svátky určené zemřelým, konkrétně 1. listopadu svátek Všech svatých a 2. listopadu Památka zesnulých (Vondruška, 1991).

Keltský kalendář má pro 1. listopad stanoveno, že se právě v tento den propojovali oba světy jak živých, tak mrtvých. Keltové vždy zapalovali ohně, aby zemřelým duším ukázali a pomohli jim tak vrátit se do světa živých za účelem pomsty za křivdy, které se jim staly

v průběhu života, a pomoci bloudícím duším s nalezením správného směru. Dle keltské legendy v tento den se mrtví mohli zúčastnit hostiny a jíst a pít společně s živými, a tak se vždy nachystalo jídlo navíc, které mělo být právě pro zemřelé. Všichni si brali různé masky, v kterých pak chodili v průvodech a tancovaly různé obřadní tance.

Kořeny má svátek Všech svatých historické události, která se stala v roce 609 konkrétněji v květnu toho roku, kdy došlo k zasvěcení starořímského chrámu Pantheonu panně Marii, a také křesťanským světcům a mučedníkům. A proto jako oslava této události se tento svátek slavíval v květnu až do 8. století, kdy jej přesunuly právě na listopadu zřejmě z důvodu zakrytí dávných keltských rituálů. Svátek Památka zesnulých křesťanská církev zachovává z důvodu, aby věřící formou rituálu za pomoci modlitby a mše pomohli ulehčit mrtvým přesun do anebo do očistce. Lidé totiž věřili, že duše čekající na přijetí do nebe velmi strádají, obzvláště ty, které v průběhu života hřešily, jelikož se musely kát ze svých hříchů a jenom v tento den jim smělo být pomoci. Dříve se lidé scházeli a jen vzpomínali na nebožtíky, později však díky činností benediktinského kláštera se přidaly ke vzpomínání i rituály související s Dušičkami. Až do 19. století se nejednalo a nijak výjimečné svátky, jelikož zvyky konající se při této příležitosti byly spíše rodinného charakteru. Avšak s 1. světovou válkou došlo ke změně, protože v průběhu kněží začali konat mše za všechny muže, kteří válčili na frontách, a díky tomu se tento svátek stal velice rozšířeným a společenským. Svátků věnovaných mrtvým bývalo mnohem více, ale postupně se seskupily do dvou dnů, a to na den Všech svatých a Památka zesnulých neboli Dušičky. Jak už bylo výše zmíněno, tak věřící věřili, že duše zemřelých v předvečer svátku opouští očistec z důvodu odpočinku od muk na tuto jednu noc. A tak lidé praktikovali různé činnosti, které měly duším pomoci a ulevit jim. Mezi takové činnosti patřilo například připravení mléka nebo naplnění lampy máslem, aby si mrtví mohli zchladit a ošetřit spálenin způsobené mučením pekelného ohně. Nedílnou součástí tohoto svátku se stalo i navštívení hřbitovů, kde se na hroby dávaly věnce, svíčky a speciální pečivo pečené právě pro tento svátek, což může být i stopou rituálních hostin konaných na hrobech předků. Pečivo mělo ale i jiný účel, jelikož se dávalo jako poslední obědový chod, koledníkům jako výslužka nebo chudým pocestným jako almužna. Na přelomu 19. a 20. století se totiž na Dušičky chodilo koledovat a koledníci právě dostávali dušičkové pečivo, což bylo právě speciálně upečené pečivo pro tyto účely. Toto pečivo se plnilo stejně jako v jiné dny v roce, a to tvarohem a mákem, ale mívalo zvláštní tvar, jelikož tvar měl připomínat lidské kosti.

Lidově se jim říkalo kosti a nepekly je pouze hospodyně, nýbrž i pekaři, kteří je poté prodávali přímo na hřbitovech (Česká televize, 2014d).

3.2.5 Svatý Martin

Svátek jména Martin nalezneme pod 11. listopadem. Svatý Martin narozen roku 316 n. l. do rodiny římského důstojníka strávil dětství v severní Itálii v Pavii, kde vystudoval a setkal se s křesťanstvím. Když mu bylo patnáct let, tak na přání svého otce, se přidal do císařské armády konkrétněji k jezdecktu. Legendy praví, že byla zrovna zimní mrazivá noc, když Martin na bílém koni v Amiensu spatřil promrzlého žebráka bez oděvu. A protože neměl u sebe nic o čem by se s ním podělil, tak uříznul půl svého vojenského pláště, kterou mu dal a podělil se tak s ním o teplo. Příští noci měl Martin vidění, v němž se mu zjevil Ježíš Kristus oděn do poloviny jeho vojenského pláště, což jej vedlo k tomu, že se nechal pokřtít a následně opustit armádu. A přestože se později stal biskupem, tak jeho život byl i nadále velmi skromný a zbožný, a proto se těšil veliké oblibě. Chvilí poté co umřel v roce 397 byl svatořečen (Šottnerová, 2009).

I díky svému životu v armádě mezi vojáky je sv. Martin patronem vojáků a jezdců, dále také vinařů, hus, kovářů, a i dalších řemeslníků. S tímto dnem se pojí i pranostika, která praví padající sníh na tento svátek znamená, že se blíží zima (Bestajovský, 2004).

Období okolo 25. listopadu, a především pak svátek sv. Martina, se neslo v duchu posvícení. Podle jedné legendy se pro svoji skromnost sv. Martin schoval před jmenováním do role biskupa do chlívků s husami. Ty ale svým kejháním poukázaly na to, kde se ukrývá, a tak se nejčastěji jako památka na tuto událost pečou právě vyhlášené svatomartinské husy na kterých si všichni pochutnávají. Porcování takové svatomartinské husy mělo svůj pevný řád, jelikož stanovoval, kdo jakou část masa z husy dostane. Nejnižší sluha dostával křídlo, vyšší sluha pak stehno a zbytek už si ponechal hospodář. Dále se peklo nejrůznější svatomartinské pečivo od různých rohlíků plněných mákem nebo povidly až po rohy, čímž nejčastěji hospodyně pohostily děvečky a čeledníky, když měnili službu. Odměnou za odvedenou práci jim byla mzda v podobě naturálií, a když se oběma stranám odvedená práce líbila, tak se uzavřela nová smlouva, jestliže k oboustranné spokojenosti nedošlo, tak odcházeli jinam a na rozloučenou se hodovalo (Šottnerová, 2009).

3.2.6 Draní peří a přástky

Období do 25. listopadu, tedy do svátku sv. Martina, patřilo draní peří, po kterém následovaly přástky trvající po celou dobu adventu a končící nejčastěji čtvrtou nedělí postní neboli Družebnou. Stávalo se i, že předení trvalo do doby, kdy začínal masopustu. Dříve bylo zvykem, že do vybavení takové nevěsty patřila mimo jiné i peřina. Jenže na naplnění poctivé nadýchané peřiny se spotřebovalo velkého množství peří zejména z husích brk. Z toho důvodu se ženy, dívky někdy i děti vždy večer scházely u jednoho stolu, na kterém se nacházel hrncem vzhůru otočený a pod ním skryto nedrané peří. To si vždy každá osoba, která ten večer drala, po malých hrstech brala, tak aby jej zvládla zpracovat. Říkávalo se, že kdyby zbylo v hrnci nějaké nesedrané peří, tak by hospodyně neměla zdravá housata. Sedrané peří se postupně ukládalo buď do papírových pytlů nebo pytlů z takzvané sypkoviny. Každá hospodyně vždy přes léto shromažďovala každé pírkem, která našla, a někdy i husy podšukávala, aby do draček nasbírala potřebné množství peří. Pápěrky, což byly tvrdé zbytky z brka, dostávaly chudí lidé jako výplň polštářů. K pápěrkám se vztahovalo i několik pravidel například: když se vyhodily za vrata nebo se spálily v kamnech, tak by v příštím roce husy byly toulavé anebo hubené. Dále pokud by ženy pápěrku překročily, tak by je rozbolely zuby nebo hlava. Během doderek, což byl poslední večer draní peří, musely být ženy obezřetné, aby neměly v ruce peří jako poslední, jelikož takové ženě se do následujícího draní říkalo posměvačně pápernice. K poslední večeru vždy patřilo od hospodyně nachystané velké pohoštění a poděkování.

Období tzv. přástek přicházelo po sv. Martinovi a v jeho průběhu něj se zpracovával len. Dívky se vždy večer sešly s kolovraty a košíky lnu v dostatečně veliké světnici, kde si následně i se svými kolovraty posedaly do kruhu, tak aby si mohly společně rozprávět a zpívat. Když se přadleně podařilo upříst více než bylo stanoveno, tak si to, co napředla navíc, mohla ponechat. Závěrečné noci přástek, nazývané dlouhá noc, si přadleny spočítaly přízi a pokud upředly přízi navíc, tak tu mohly prodat a poté za získané peníze uspořádat hostinu, které se směli zúčastnit pouze mladíci a vybraní přadlen. Dále si přadleny vybíraly tzv. královnu dlouhé noci, a to byla nejpilnější přadlena, která si následně zvolila svého krále, jehož povinností bylo vyrobení věnce z těsta obaleného barevným papírem zvaného vrkoč. V takovém to věnci byly poté zapíchnuty tyčky, na kterých byl nasazen menší věnec, poté přicházely na řadu další patra, kdy jednotlivé věnce se postupně se vzrůstající výškou zmenšovaly. Výsledek byl několika

patrový kužel, který dosahoval až šesti úrovní a samotná špička se dekorovala strakatými fáborý a rozmarýnou (Šottnerová, 2009).

3.2.7 Svatá Kateřina

Kateřina, která se později stala svatou přišla na svět v Egyptě zhruba na přelomu 3. a 4. století našeho letopočtu, se vyznačovala svojí zvědavostí, vzdělaností, pracovitostí a výřečností. Její vírou bylo křesťanství, které se snažila dále šířit, a tak jednou vybídla císaře k obrácení se na křesťanství na místo pohanství, za což jí ale císař nechal uvěznit. Poté před soudem, několika učenci a filozofy snažila obhájit své názory a víru jako takovou, a to se jí následně i povedlo, a navíc na křesťanskou víru obrátila i všechny před kterými se musela prokazovat svoji víru. Bohužel císař se přesvědčit nenechal a skutečnost, že obrátila vzdělané učence a filozofy ke křesťanství, se mu velice nelíbila, a tak všechny kromě Kateřiny nechal upálit. Pro Kateřinu vymyslel jiný trest, a to v podobě surového mučení na kole s bodci, které mělo způsobit její roztrhání, avšak toto kolo zničil blesk, který do něj udeřil, a tak nakonec nechal Kateřině useknout hlavu. Andělé její tělo donesli na horu Sinaj.

Dvacátého pátého listopadu se slaví Kateřina, která je patronka filozofů, studentů univerzit, učenců, dále také kolářů, ošetřovatelek a i všech, kteří umírají. A právě 25. listopadu se všechny věci mající nějaká kola (například mlýny, povozy, kolovraty aj.) nesměla pohybovat. V tento den bývalo zvykem, že se konávaly závěrečné taneční zábavy, kterou právě zajišťovaly ženy a dívky, jelikož platilo tzv. ženské právo. To znamenalo mimo jiné, že musely zaplatit veškerou útratu svých mužů a muzikantů, dále se postaraly o veškeré občerstvení a za to si mohly vybírat své taneční partnery, kromě půlnoci, kdy se vyhlásila pánská volenka (Bestajovský a Polášková, 2004).

3.2.8 Svatý Ondřej

Jméno Ondřej nalezneme v kalendáři 30. listopadu, a proto v ten den slavíme svatého Ondřeje. Křesťané tento den slaví především proto, že začíná liturgický neboli církevní rok. Sv. Ondřej, učedník Jana Křtitele a později i první učedník Ježíše Krista, se narodil v Betsaidě v Galilei, což se nacházelo v dnešní Izraeli. Po ukřižování Ježíše Krista šířil křesťanství především na území dnešního Řecka. Bohužel ho císař Nero společně s několika vysoce postavenými úředníky pronásledoval pro jeho víru. Později toto pronásledování pro něj dopadlo

stejně jako u Ježíše Krista, jelikož jej na kříži ve tvaru písmene X ukřižovali a z toho důvodu se takový kříž nazývá jako kříž ondřejský (Šottnerová, 2009).

Svatý Ondřej je dle lidových tradic patronem rybářů, sedláků a nevěst. Kromě Štědrého večera se tento den řadí mezi nejdůležitější věštecké dny v roce, jelikož věštění se věnovaly obzvláště dívky, jež se snažily zjistit, kdyže a za koho se budou vdávat. Příkladem takového věštění budiž, nebo jedním způsobem, jak určit, která dívka se vdá nejdříve, bylo, že přítomné dívky si na lopatu položily kousek chleba pro psa a podle toho či kousek snědl nejdříve, tak ta se dle pověry provdá jako první (Bestajovský a Polášková, 2004).

3.3 Zima

3.3.1 Období adventu

Čtvrtou nedělí před Štědrým dnem začíná předvánoční období tedy advent, což je nejstarší křesťanský svátek. Slovo advent má původ v latinském „adventus“, které v překladu znamená příchod, takže se jednalo o dobu spojenou s očekáváním narození spasitele, tedy Ježíše Krista. Obecně se období adventu vnímá jako čas, kdy se vše připravuje na vánoční svátky, ale stejně tak se jedná o období půstu a zbožného rozjímání (Bestajovský, 2004b).

I když si církve přála čtyři neděle půstu, tak pohanská krev v lidech ve spojení s adventními trhy z tohoto období udělala spíše roh hojnosti, kdy na trzích se již od středověku prodávaly nejrůznějších pochutiny například: čerti ze sušených švestek; trdelníky apod. Na trzích se jen nenakupoval, jelikož trhy bývaly plné kejklířů a potulných muzikantů. Církve se s pomocí různých církevních zákazů a pokut snažila o pokornou vážnost v předvánočním čase, což se částečně dařilo, jelikož se nekonaly zábavy a svatby. Ale jak již bylo výše zmíněno lidé se scházeli u draní peří a v rámci přástek, a veselilo a hodovalo. Jakákoliv podoba ohně v tomto období, ať už na svíčkách či v krbu, měla pro naše předky posvátný význam, kromě tepla a světla, které oheň poskytoval, lidé věřili, že je ochrání před zlými mocnostmi. Až díky křesťanství získává oheň nový význam, jelikož symbolizuje totiž světlo boží a světlo nekonečné Kristovy lásky. První zmínky o tomto období jsou z 5. století našeho letopočtu a od 11. století se drží dnešní čtyřtýdenní podoba. Čtyři neděle, které ohraničují adventní období, mají vlastní názvy, kdy první se nazývá železná, poté přichází bronzová, stříbrná a zlatá. Adventní věnce se 4 svíčkami zdobíme až od první poloviny 19. století. Tradiční barvy používané na věncích jsou

zelená symbolizující přírodu a život a červená jako krev Ježíše Krista. Nejmladší a světskou tradicí je adventní kalendář, ten první vznikl v roce 1851. Dříve tyto kalendáře znázorňovaly pasáže z Bible. I přesto, že to v dnešní době tak již rozhodně nebývá, tak smyslem období adventu vždy byl čas lásky, přečkání dlouhých zimních nocí a samozřejmě i toho očekávání (Česká televize, 2014a).

3.3.2 Svatá Barbora

Svatá Barbora, jejíž svátek vychází na 4. prosince, se narodila zkraje třetího století milujícímu otci, který však byl pohanem neuznávající křesťanství. Otec se svoji dceru snažil uchránit před křesťanstvím, a tak nechal vystavět věž, která mu ochraně dcery před křesťanstvím měla pomoci, jelikož ji tam poté zavřel. Velmi vzdělanou a zvědavou Barboru, však vnitřní hlas táhl ke křesťanství, což se později i s pomocí jednoho z poddaných stalo. Když se to otec dozvěděl, tak vydal svoji dceru soudu, který ji mučil ve snaze docílit zřeknutí se křesťanství. Avšak její víra byla silnější, což se jí stalo osudným, když jí její vlastní otec useknul hlavu. Svátá Barbora je ochránkyní všech opuštěných a týraných dětí, horníků.

Zvykem provozovaným 4. prosince, ale nijak nesouvisející se svatou Barborou, bylo řezání „barborek“, což byly větvičky ovocných stromů, a právě tento den pohané věřili, že se jedná o den osudný, a tudíž nejvhodnější pro magické rituály a věštby. Tyto větvičky poté dávaly do váz naplněných vodou a čekaly kdy vykvetou. Svobodné dívky své větvičky pojmenovávaly mužskými jmény jejich oblíbenců, a tak větvička, která vykvetla nejdříve, určila dívce jejího budoucího manžela. Zadané ženy se snažily věštit budoucnost podle toho kolikátý den větvička rozkvetla, tak tolikátý měsíc dalšího roku měl být pro majitelku větvičky měsícem šťastným (Česká televize, 2014h). Dalším zvykem bylo obcházení tzv. „Barborek“, což bývaly dívky se závojem přes obličej a oblečené do bílé barvy symbolizující čistotu a nevinnost, večer před tímto svátkem. Barborky mívaly navíc v jedné ruce koš s ovocem a cukrovím pro hodné děti a v druhé ruce proutěnou metlu na děti zlobivé a neposlušné. I tato tradice nemá příliš společného se svatou Barborou, ale později se jí dostalo poslání související s křesťanskou vírou v podobě požehnání blahobytu, pobízení ke křesťanským ctnostem a trestání nepořádnosti a nepravosti (Krba, Kunc, 2008).

3.3.3 Svatý Mikuláš

Jméno Mikuláš v kalendáři najdeme u dne s datem 6. prosince. Svatý Mikuláš, myrský biskup, byl velmi oblíbený a pro velké množství zázraků a dobrých skutků s ním spojovaných bývá nazýván jako Mikuláš divotvůrce. Ochrannou ruku drží nad dětmi, chudými, námořníky, obchodníky, lékárníky, právníky a studenty. Váže se k němu mnoho legend, jedna z nich praví, že když mu umřeli rodiče, tak veškerý svůj majetek a majetek po rodičích rozdál chudým. Další vypráví o tom, jak vzkřísil tři malé děti, které zabil zlý hostinský a mezi ty známější legendy o svatém Mikulášovi bychom zařadili i tu, dle které prý vyplatil tři dcery dlužníka z nevěstince. Díky všem jeho skutkům a legendám patří mezi světce celosvětového významu, kdy dokonce mezi pravoslavnými věřícími se řadí po Panně Marii k nejuctívanějším světcům (Česká televize, 2014f).

Obcházení a obdarovávání dětí sv. Mikulášem a jeho družinou tu nebylo vždy, jedná se o zvyk mladšího charakteru. Mikulášův doprovod dnes tvoří už jen anděl/é jakožto zástupce dobra a čert/i jako představitelé zla. Mikuláš v rámci své družiny vždy posuzuje, zda děti zlobily nebo ne, zlobivé jsou čertem potrestány a hodné andělem odměněny (Langhammerová a Polášková, 2004). Závěrem návštěvy děti slibovaly, že se budou chovat pěkně a k tomu pronesly malou modlitbičku. Dnešní podoba Mikulášovy družiny v podobě jednoho nebo více andělů a čertů nebyla vždy taková, jelikož dříve byla doprovázená například ještě Smrtkou. U nás, když se řekne Mikuláš, tak si všichni představí starce s bílým plnovousem, berlí a s myrtou na hlavě. Dnes se z tohoto krásného zvyku již pomalu vytratil hlavní smysl a význam a slouží spíše k postrašení dětí (Česká televize, 2014f).

3.3.4 Svatá Lucie

Svatou Lucii oslavujeme 13. prosince a je to poslední svátek před Vánoci. V legendách je sv. Lucie popisována jako velmi pobožná dívka, která si přála patřit jenom Bohu, a tak veškeré návrhy k sňatku nepřijímala a vše hmotné co vlastnila rozdělila mezi chudé. Avšak rodiče ji chtěli dát člověku pohanské víry, což Lucie matce rozmluvila. A to se nelíbilo domluvenému ženichovi, který ji nahlásil jako ženu s křesťanskou vírou. Lucie se své víry a oddanosti nechtěla vzdát, tak ji soud potrestal prostitucí v nevěstinci. Jenže stráž pověřená úkolem odvezení jako zázrakem nedokázala s vozem, v němž se nacházela Lucie, z místa

pohnout ani s pomocí páru volů. A tak jí život skončil rukou kata, který jí podříznul krk. I svatá Lucie je patronkou, a to nevidomých a přadlen (Šottnerová, 2009).

Stejně jako Barborky, tak i Lucie, které představovaly duchy ženských předků, obcházely domy a stavení oděné do bílé barvy, která i zde znamenala nevinnost a čistotu, ale navíc i smrt. Navíc nosily v rukou metlu nebo mašlovačku z husího peří. Při svých obchůzkách za soumraku 13. prosince kontrolovaly, jak mají hospodyně uklizeno a také samy imitovaly různé práce jako třeba ometání a bílení stěn, čištění podlahy či rozdělávaly oheň, a to vše znamenalo jakousi očistu od všeho zlého, starého a nepotřebného. Avšak vyskytovala se i jedna pověra, dle které Lucie nosily s sebou i ostré nože, kterými měly rozpárat břicho dětem, které se v adventním období nepostily, a následně břicho naplnit kroupami (Česká televize, 2014h).

Na tento svátek se nesmělo přist, jelikož pokud Lucie přistihla švadlenu, když pracovala, tak dle pověry následně Lucie přes komín zaplnila místnost prázdnými větveny, která byla povinna znova napřít, a to co nejrychleji (Bestajovský, 2004).

3.3.5 Štědrý den

Jedním z nejvýznamnějších dnů je 24. prosinec, jelikož dle Bible se právě v tento den Marii a Josefovi v Betlémě narodil Ježíšek. Když se římský císař rozhodl získat více na daních, tak nechal provést sčítání lidu a jejich majetku, které znamenalo, že se všichni lidé museli nahlásit ve městě, ze kterého pocházeli. A tak se Marie s Josefem vydali na cestu do Betléma. Jelikož té noci, kdy dorazili do města, nebylo kde přenocovat, tak se schovali do salaše, kde později Marie porodila jejich syna Ježíše. První se o narození spasitele doslechli pastýři od anděla, který se jim zjevil. Ti se okamžitě dali na cestu za svým novým králem, aby se mu mohli poklonit. Do Betléma za Ježíškem se vydali cestou, kterou jim udávala zářící hvězda, i tři králové se svými cennými dary v podobě myrhy, kadidla a zlata. Naneštěstí se o narození Ježíška doslechl i sám král Herodes, který v obavách o svoji vládu a trůn, rozkázal usmrtit všechny chlapce, jež se narodili v Betlémě. Když se to Josef s Marií dozvěděli, tak i s malým Ježíškem se vydali do Egypta, kde se před Herodem chtěli schovat, a to se jim podařilo. Z Egypta do Betléma se vrátili až když byl král Herodes po smrti.

Dvacátého čtvrtého prosince vždy začínají Vánoce. Některé zdroje tvrdí, že název vznikl podle ze slova Weihnachten, ale dle jiných pramenů má tento název původ v oslavách

zimního slunovratu, které trvaly dvanáct dní představujících současně dvanáct měsíců roku. Díky tomuto spojení vznikl název Vánoce, jelikož se říkávalo takzvaně „o dvanácti nocích“, z čehož časem různými komolením vzešlo „o vánocích“ (Bestajovský, 2004).

S Vánocemi se pojí asi nejvíce zvyků a tradic nejrůznějšího charakteru například: vidina zlatého prasátka za dodržení půstu, polibek pod jmelím pro neutuchající lásku, hvězdička v rozkrojeném jablku symbolizující zdraví. Klasickým vánočním zvykem je zdobení stromečku a má původ již v 6. století a za zakladatele bychom mohli považovat irského misionáře opata Kolumbána, který se francouzským pohanům snažil přiblížit svátek narození spasitele, a tak nazdobil jehličnatý strom křížem ze zapálených pochodní. Ale zdobením stromečku oslavovali zimní slunovrat i germánské kmeny či Keltové, a proto církve považovala tento svátek za pohanský, nakonec jej přijala za svůj. Na našem území se ozdobený stromeček objevil až roku 1812 ve Stavovském divadle. Štědrému dni byla vždy připisována osudovost, a tak se mnoho tradic váže k různým podobám věštění kupříkladu: pouštění skořápkových lodiček, lití olova (Česká televize, 2014i).

3.3.6 Boží hod

Boží hod neboli první svátek vánoční připadá na 25. prosince a je dnem kdy pohanští předci oslavovali konec nejkratších a nejtemnějších dní v roce a lidé tento den přivítali jako den zrození světla a jeho boha. Okolo roku 350 římský císař Július určil tento den jako den narození Ježíše Krista. Pro křesťany se jedná tedy o největší vánoční svátek, jehož smyslem bylo především odpočívání a rozjímání. A protože období půstu skončilo a jak už název svátku napovídá, tak tento den byl tradičním dnem velikého hodování. Nejčastěji naši předkové jedli v tento den dozlatova upečenou husu s knedlíkem a zelím (Česká televize, 2014b).

Na Valašsku se s tímto dnem pojí tradice ščastičkování, kdy brzy ráno došly dívky pro vodu k potoku, kterou poté postříkovala všechny, kteří ještě leželi. Dle Krby a Kunce (2008, str. 12) se toto kropení doprovázelo přáním: „*Pochválen buď Ježíš Kristus. Pámbů vám daj dobrý deň, pro vodičku lež oheň.*“ Voda se poté přelila do mísy a následně každý přidal peníz. Touto vodou se umývali všichni, a pak se s ní ještě pokropil dobyte (Krba, Kunc, 2008).

3.3.7 Svatý Štěpán

Svátek svatého Štěpána slavíme 26. prosince. Vírou Štěpána bylo původně židovství, později se ale dal na víru křesťanskou. Po obrácení na křesťanství začal kázat proti židovství,

a tak jej udali veleradě. Ta ho následně obžalovala za rouhačství a odsoudila k ukamenování okolo roku 35 našeho letopočtu, čímž se stal prvním křesťanským mučedníkem.

Na svatého Štěpána se chodívalo na koledu, kdy každý koledníkům dal, co mohl většinou ovoce nebo nějaký peníz. Původně chodili koledovat jenom kněží, později se koledníky stal učitel s dětmi a dnes již na koledu chodí pouze děti (Bestajovský, 2004). Zvykem souvisejícím s tímto dnem je i takzvané Štěpánování, kdy chlapci po ranní mši vyšli jako první z kostela s klobouky a kapsami plnými zrní, které následně házeli dívkám na tváře. A to proto, aby dívky byly po celý rok krásné a zdravé (Česká televize, 2014b).

3.3.8 Silvestr

Svátek svatého Silvestra připadá na úplný závěr roku, což vychází vždy na 31. prosince. Svatého Silvestra pro jeho křesťanskou víru pronásledovali. Byl v pořadí 33. papežem a jako papež vládl celkem 21 let, a i díky němu si katolická církev stabilizovala své postavení ve světě. V průběhu jeho vládnutí skončilo divoké pronásledování křesťanů a začala etapa, kterou psala sama církev. Zemřel 31. prosinec 335 stále vykonávající funkci papeže (Česká televize, 2014g).

S posledním dnem v roce, respektive s nocí posledního dne, se pojí obcházení takzvaných Ometaček, což byly ženy oblečené v černé barvě kromě bílého šátku na hlavě uvázaného tak že na nad obličejovou částí tvořil jakousi stříšku. Když přišly ke dveřím stavení, tak třikrát zaklepal a poté třikrát otřely plotnu, což mělo mít za důsledek, že se v následujícím roce na ní nic špatného a nezdravého nepřipraví. Další činnost spojená s tímto dnem se týkala velikého očištění, ale nejen ve smyslu uklízení, ale také i důkladné umytí sebe sama. Smyslem těchto aktivit byl vstup do Nového roku v čisté a zdravé podobě. Taktéž se vždy navštěvovali kostely, kde se za všechno dobré děkovalo (Bestajovský, 2004b).

3.3.9 Nový rok

K oslavám spojeným s Novým rokem, tedy s 1. lednem, se moc lidových zvyků a tradic neujalo. I když najdou se pověry související s tímto dnem a jedno z nich je, že lidé se mají vyhýbat veškerým sporům a snažit se o pozitivní myšlení a náladu, jelikož to mělo ovlivnit celý následující rok (Langhammerová, 2004). Nesmělo se uklízet a zametat, aby se štěstí nevymetlo z domu. Dříve se na Nový rok na vesnicích chodilo koledovat, avšak nejenom děti chodily na koledu. Tradičním novoročním pokrmem byla čočka, díky které měl být dostatek financí

a štěstí v novém roce. K čočce se podávalo volské oko z vajíčka, jelikož vajíčko symbolizuje nový život, nebo vepřové, protože se věřilo, že pašík do rodiny přináší štěstí. Dle pověr se nesměla podávat drůbež, ryba a zajíc, protože by štěstí uletělo, uplavalo nebo uteklo (Česká televize, 2014g).

3.3.10 Tři králové

Tři krále najdeme v kalendáři 6. ledna a pověst o putování takzvaných Třech králů do Betléma za Ježíškem s úmyslem poklonit se předat mu dary, znají téměř všichni. Ale ve skutečnosti to nebyli opravdoví králové a ani počet tři není jistý, jelikož se jednalo o mudrce, jejich počet ještě ve středověkých dobách se udával někde mezi 2 a 15. Až později se uchytíl počet 3, který pravděpodobně vzešel z množství darů pro Ježíška, které donesli. Těmi dary mělo být kadidlo uvolňující vonný dým, prokazující úctu. Druhým darem se stala myrta, která se používala k léčení různých neduhů a nemocí. Posledním pak bylo zlato symbolizující bohatství jakožto nejušlechtlejší z kovů (Šottnerová, 2009). Avšak jména mudrců se v bibli neuvádějí. Jako první je pojmenoval Petr Comestor, kancléř pařížské Sorbonny, a dal jim jména Kašpar (Caspar), Melichar a Baltazar. A právě iniciály C+M+B se píše posvěcenou křídou společně s letopočtem nad dveře. Avšak význam těchto tří písmen nesouvisí s iniciály třech králů, tento smysl vznikl mezi lidmi, ale jedná se o pozůstatek z původního latinského požehnání „Christi mansionem benedicat“, což bychom přeložili jako „Kristus ať požehná příbytek“ (Vondruška, 1991). Významný den z tohoto dne, ale dělá také skutečnost pokřtění Ježíše Krista. Tento den by se dal považovat za konec Vánoc, a z toho důvodu se ve většině domácností právě v tento den zbavují vánoční stromečky odzdob (Šottnerová, 2009)

3.3.11 Hromnice

Světlo a s tím související i prodlužující se dny od jakživa jsou vnímány jako dobro a tma jako zlo. Svíčky hromničky jinak nazývané „máčenky“ pro svůj specifický proces výroby, který spočívá v postupném namočení knotu do horkého vosku a následným ochlazením ve studené vodě, se v kostele posvětil a poté se dávají umírajícím lidem do rukou nebo vedle jejich lůžka. Další jejich úlohou byla ochrana před blesky, a proto se vždy při bouřce zapalovaly. V tento den nesměly ženy a dívky šít, jelikož dle pověr jehly mohly přitahovat blesky (Česká televize, 2014e). Zvykem související s Hromnicemi je například, že lidé by neměly klít a tancovat.

Vondruška ve své knize *Církevní rok a lidové obyčeje* (1991, str. 46) píše: „*Hospodáři obcházeli s hromničkou včelí úly, aby jim zajistily hojnost medu*“.

Mimořádnost tohoto dne církev spatřuje v tom, že Marie na útěku s Ježíškem vstoupí do kostela, kde se setkávají s prorokem Simeonem, který v malém miminku poznává Spasitele. Simeonovi bylo předurčeno, že před svou smrtí spatří právě Spasitele. Předpověď se naplňuje a Ježíše označuje za světlo k osvětlení pohanů. A tohle všechno se stalo 2. února přesně 40 dní po Ježíšově narození (Česká televize, 2014e).

3.3.12 Masopust

Období masopustu začíná hned po Třech králich, tedy 7. ledna, a končí na takzvané masopustní úterý, což je den před Popeleční středou, kterou se zahajuje čtyřicetidenní předvelikonoční půst. V průběhu masopustu, konkrétněji v polovině března, vzpomínáme na římského boha Bakcha, který je patronem vinné révy a s ní souvisejícího hodování. Tyto oslavy byly vždy velkolepé a bujaré a nazývaly se bakchanálie. „*Vázaly se na předjaří nejen z hlediska počátku vegetačního cyklu, ale i vzhledem k jeho praktickému napojení na kalendář.*“ (Langhammerová, 2004, str. 14-15) Tato tradice se dnes již udržuje spíše na vesnicích, a to s různými obměnami. Masopustních průvodů se lidé zúčastňují v maskách, a to nejenom legračních, jelikož masky by měly nést i jakýsi skrytý význam, příkladem může přestrojení za medvěda, což má symbolizovat, že chci najít sílu jako má medvěd atd. Jednotlivé skryté významy masek vyskytujících se v průvodu se napříč kraji neshodovalo. Co všude pro průvod platilo, že se musí zavítat do každého stavení či domu. Aby průvod nenarušoval smutek po zemřelém v domácnostech, tak tam se jen ukázal bez vyhrávání a jediní tanečníci z průvodu oběhli v tichosti dům, čemuž se říkalo „tiché kolečko“, to se běhalo i okolo pomníku padlých, který býval umístěn na návsi, čímž se vzpomíná na mrtvé předky. Mezi jednotlivými průvody se najdou rozdíly, které souvisí s tradicemi konkrétního kraje. Obecně vzato, ale platí, že lidé v maskách se hned ráno sejdou s kapelou v hostince, kde si krátce společně zatancují a poté již kompletní průvod se vydá na cestu obcí. Na této cestě jednotlivé masky navštěvují domácnosti, zajišťují všechno veselí a zábavu, ty, co se dívají pomalovávají, a hlavně si vychutnávají veškeré nabízené občerstvení. Vrchol masopustu, kterým je loučení s masopustem, se samozřejmě odehrává až na samotném závěru dne. I zde se najdou rozdíly napříč kraji, ale všechny mají společné, že průvod směřující na náves přináší na márách nebo nosítkách tzv. „nebožtíka masopusta“, což bývá buď figurína nebo skutečná osoba zosobňující samotného

„Bakcha“, někdy se používá i basa jakožto symbol předešlé zábavy. Na návsi se koná veřejný soud právě s masopustem, kde jej obviní a vtipně mu vytknou všechno špatné, co se za jeho vlády ve vesnici událo. Výsledek takového soudu se stává jeho poprava, po které se všichni rozchází a pro večer je poté typická závěrečná taneční zábava (Langhammerová, 2004).

3.4 Jaro

3.4.1 Velikonoce

Klasická oslava jara a zároveň nejdůležitější křesťanský svátek roku, tak by se daly označit Velikonoce. Název svátku vzešel z tzv. „velké noci“, která byla ze soboty neděli a během které Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Tento svátek nemá pevně stanovené datum v kalendáři, jelikož začíná vždy v neděli po prvním jarním úplňku, takže Velikonoce vždy začínají v rozmezí od 22. března do 25. dubna. Velikonoce trvají dohromady 7 týdnů a obsahují jak šest postních dní jinak nazývaných pašijový týden, tak i samozřejmě vlastní svátky, kterými jsou velikonoční hody končící pomlázkou, což je taková veselá koleda. Období půstu zahajuje Popeleční středa, která přichází vždy po skončení masopustního úterý. Následuje 40denní půst v průběhu, kterého se má připravovat na sváteční dny a rozjímat. Jelikož období před velikonočními hody není z křesťanského hlediska nijak významnější, tak se zde nachází tradice a zvyky typické pro jaro. V průběhu těchto 7 týdnů nese každá neděle specifické pojmenování, kdy první se nazývá černá, následují prážná, kýchavná, liščí a v závěru jsou dvě nejvýznamnější neděle, a to smrtná a květná (Bestajovský, 2006).

Smrtná neděle

Smrtná, smrtelná neděle, někdy se setkáme i s označením černá neděle (toto označení je ale matoucí vzhledem k tomu, že černá neděle je označení první neděle v již zmiňovaném sedmítýdenním období) je bezprostředně před Velikonocemi a k tomuto dni se pojí i zvyk tzv. vynášení smrti. Tento zvyk nemající s křesťanstvím nic společného bychom označili za jeden z nejstarších zvyků, jehož smyslem je vyhánění zimy. Postava smrti, někde nazývané Moranou, Mořenou nebo Mařenou, se nejčastěji vyráběla ze slámy a hadrů, následně ji oblékly do bílé rezné košile. Taková Mařena mívala velikost od menší panenky až po životní velikost a někdy ji zdobily korále z vyfoukaných vajíček, papírové věnce, pentle nebo kytičky. Hotovou figurínu poté vynesli zpívající mládenci a dívky ze vsi, a pak ji hodili do potoka nebo ji shodili ze skály.

Všichni zúčastnění se po svržení Mařeny rozutekli, protože jak uvádí Krba a Kunc (2008, str. 27) „*Věřilo se, že kdo zůstane pozadu či zakopne a upadne, do roka zemře.*“ I tento zvyk byl původně ale magický obřad, ale postupem času se z něj stávala především zábava a zvyk (Krba, Kunc, 2008).

Květná neděle

Závěrečná postní neděle, která zahajuje pašijový týden se nazývá květná. Název květná získala díky slavné události, která se ten den stala, a to byl příjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma, kde jej lid přivítal palmovými ratolestmi (Krba, Kunc, 2008).

Jelikož u nás palmy nerostou, tak význam palmových ratolestí převzaly větvičky jívny s květy neboli tzv. kočičky, které se nosily do kostela, kde byly následně svěceny. Takto vysvěcené kočičky si v domácnostech dávali za kříže a svaté obrázky namísto kočiček z roku předcházejícího, které poté spálili. Dále vysvěcené kočičky umísťovaly do sklepa jako ochrana před jedy, zapichovaly se na krajích polí pro ochranu úrody (Krba, Kunc, 2008). Dle jedné z pověr se na květnou neděli nesmělo péct, jelikož lidé věřili, že by se takzvaně zapekl květ, a díky tomu by se neurodilo. Dalším zvykem spojeným se závěrečnou postní nedělí je že lidé se měli obléknout do nových šatů, aby v nich kvetl (Bestajovský, 2006).

PAŠIJOVÝ TÝDEN

Jak už bylo výše zmíněno Květnou nedělí začíná nejvýznamnější část Velikonoc, která se nazývá pašijový, veliký či svatý týden. To nejdůležitější a tento týden se podle toho jmenuje, jsou tzv. pašije, což označuje evangelickou zvěst o umučení a vzkříšení Ježíše Krista. Slovo pašije vychází z latinského slova passio, což znamená utrpení. V průběhu tohoto týdne se odehrávají samotné velikonoční svátky: Škaredá středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Hod boží velikonoční a Velikonoční pondělí (Langhammerová, 2004).

Škaredá středa

Právě ve středu dle Písma se odehrála zrada Jidáše vůči Ježíši, která spočívala v Ježíšově udání velekněžím. A proto tato středa nese jména jako škaredá, sazometná, smetná, popeleční, černá středa. Název škaredá získala dle pověry, která tvrdí, že pokud se v tento den lidé na sebe škaredili, mračili, byli zlí a nepříjemní, tak jim takové chování zůstalo na celý následující rok. Popeleční, sazometná nebo smetná středa se jí říkalo, jelikož se vymetaly komíny a také proto,

že zvykem bylo dojit do kostela pro přijetí tzv. popelce – křížku značeného popelem a udíleného knězem se slovy: „Pamatuj, že jsi prach a v prach se obrátíš!“ (Langhammerová, 2004).

Zelený čtvrtek

Název Zelený čtvrtek vychází z oslav příchodu jara a rozkvétající přírody. V tento den se vzpomíná na Poslední večeři Páně, kde došlo k rozloučení Ježíše s apoštoly, označení Jidáše za zrádce a stanovení eucharistie, což je obřadní přijímání chleba a vína jakožto Ježíšova těla a krve. Po Poslední večeři se Kristus odebral s několika svými následovníky k poslední modlitbě, po níž došlo k jeho zatčení (Langhammerová, 2004).

Mezi zvyky a tradice vázané k Zelenému čtvrtku patří, aby byli lidé zdraví po celý rok, tak měli ten den jíst mimo jiné i něco zeleného, nejčastěji špenát, kopřivy a různé druhy zelí. Typické pro tento den je také, že zvony v kostelech odzvoní naposledy mši ten den a poté až do Bílé soboty umlknou. Ale ve vsích klid nebyl, jelikož kostelní zvony nahradí v ten den řehtačky a klapačky různých velikostí, které používaly děti při takzvaném nahánění proradného Jidáše, což bývalo doprovázeno voláním: „Jidáše honíme, klekání zvoníme, při tom se modlíme.“ (Krba, Kunc, 2008, str. 29). V tento den hospodyně vstávaly brzy ráno, aby ještě před východem slunce zametly a uklidily, následně se smetí odneslo na křižovatku nebo za humna a to proto, aby v domě neměly blechy (Krba, Kunc, 2008).

Velký pátek

Na Velký pátek připadá vzpomínka na smrt Ježíše Krista, a proto má celý den spíše smuteční a rozjímavý charakter. V netypickém čase ve tři hodiny odpoledne, což dle evangelií odpovídá času Kristovy smrti na kříži, probíhá bohoslužba bez větší výzdoby, dokonce bez květin a svící (Bestajovský, 2006).

V Bibli se píše, že při smrti Ježíše Krista se děly různé neobvyklé jevy poukazující na příchod konce světa, například se otevíraly hroby a země nebo na sebe více upozorňovaly různé živly země. S Velkým pátkem se pojí především živel voda, která napříč různými náboženstvími bývá spojována s fyzickou ale i duševní silou. Důkazem může být i vyobrazení Ježíše Krista stojící v řece Jordán, kterého polévá sv. Jan Křtitel, čímž ho vlastně očišťuje, a proto se obřad křtu dá považovat za očištnou koupel (Bestajovský, 2006). V průběhu Velkého pátku a Bílé soboty se časně ráno lidé chodili umývat do proudící vody nebo alespoň nabrali vodu z potoka, kterou se poté na zahradách umývali. Praní prádla, ale bylo v podstatě zakázané,

jelikož pradelny věřily, že prádlo by v tento den nepraly ve vodě, ale v krvi Ježíše Krista (Krba, Kunc, 2008). Prádlo se sice prát nesmělo, ale v domácnosti se voda z potoka používala na oplachování náčiní sloužící pro tvorbu toho nejdůležitějšího, což byl chleba neboli „Boží dar“ (Langhammerová, 2004). Dalším živlem spojeným s Velkým pátkem byla země, která se měla otvírat a odhalovat poklady ukryté v ní. Na tyto poklady mělo upozorňovat světýlko, svítící nebo kvetoucí kapradí či zvláštní záře vycházející z otvoru ve skále.

Pro Valašsko bývalo typické vyhánění dobytka při východu slunce k potokům, kde poté dobytek, ale i sebe umyli, protože se věřilo, že to přinese zdraví a dívkám krásu (Krba, Kunc, 2008).

Bílá sobota

Název Bílá sobota pravděpodobně vzešel z bílého roucha, ve kterém se provádělo křtění, což patří mezi důležitější obřady prováděné tohoto dne, jelikož v počátcích křesťanství se křty nových členů církve konaly právě v tento den. Bílá sobota je posledním postním dnem a mnoho činností vykonávaných v tento den souvisí se živly a jejich vysvěcením. Jedna taková činnost související s živly je právě již zmíněný křest, dalším živlem spojeným s tímto dnem je oheň. V kostelích se obřadně spalují ratolesti utržené během poslední postní neděle zvané Květné, vzniklý popel se používá při obřadech během Popeleční středy dalšího roku (Langhammerová, 2004).

Další lidovou tradicí spojenou s Bílou sobotou je vymetání stavení ještě před východem slunce, a to proto aby se nezdržoval hmyz ve stavení. Aby se ve stavení drželo čisto a uklizeno, tak se mělo uklízet novým koštětem. Dále se také ve spoustě stavení hasily ohně, aby poté hospodyně mohla z něj vzít polínko, které odnesla ke kostelu, kde ho kněz posvětil. Následně se s pomocí tohoto polínka znova rozdělal oheň v ohništi. Zbylá ohořelá dřívka se použila k vytvoření kříže, který se pro lepší úrodnost pole do něj umístil. V některých oblastech se pro probuzení k životu na zahradách třáslo se stromy (Bestajovský, 2006).

Boží hod velikonoční

Boží hod velikonoční je název 1. neděle velikonoční, a právě v neděli vstal Ježíš Kristus z mrtvých za svítání takzvaného prvního dne v týdnu, jelikož dle židovského kalendáře v sobotu končí týden jeden a nedělí začíná týden nový (Bestajovský, 2006). Tradicí tohoto dne bylo, že po vykonané bohoslužbě, na které probíhalo svěcení různých velikonočních pokrmů

od tradičních pečených beránků, přes mazanec až po chléb a víno, se společně v rodinném kruhu usedlo k obědu, který se po dlouhém půstu skládal především z masa a pečiva. Již zmiňované mazance, což jsou takové tradiční bochánky pečené právě na Velikonoce, by nemělo chybět v tomto období chybět a můžeme jej označit za nejdůležitější pečivo Velikonoc. Vzhledem k blížícímu se koledování si dívky v tento den chystaly pro koledníky kraslice, což jsou zdobená a měla by být nevyfouknutá vajíčka. V některých oblastech až v tento hospodáři žehnali polím, když do země na poli vsazovali posvěcené ratolesti nebo kříže, což mělo způsobit, že úroda se v dalším roce vydaří (Langhammerová, 2004).

Pondělí velikonoční

V rámci velikonočního období se jedná o nejvýznamnější den z hlediska zvyků. Ten nejznámější, který všichni velmi dobře znají, je pomlázka neboli mrskačka, na kterou chodili téměř všichni mužského rodu nehlédě na věk, takže od chlapců, přes mládence až po ženaté muže. Velikonoční koleda, jak se jí také jinak říká, probíhá vždy na Pondělí velikonoční. I když v některých memoárech se můžeme dočíst, že dříve se na mrskačku vydávalo už v neděli v 10 hodin večer a trvala tak celou noc no pondělí a celé pondělí, jelikož v některých oblastech pak v úterý začínala tzv. ženská mrskačka. Během takové mrskačky, na Valašsku nazývané „šmigrust“, obcházel chlapci, muži apod. jednotlivé domy. Nástroji používanému pro takový šmigrust se v různých částech naší země říká různě, takže se můžeme setkat s názvy jako třeba: tatar, korbáč, žila, mrskačka nebo pomlázka. Pro Valašsko je typická i alternativa pro tatar v podobě jalovce. Každý koledník na konec svého tataru uvazoval barevné stužky od vyšmigrustovaných dívek (Krba, Kunc, 2008).

V některých částech naší republiky se mimo klasického koledování probíhá také k polévání vodou či vhazování do řeky. Odměnou koledníkům za pomlazení bývají sladkosti nebo malovaná vajíčka neboli kraslice jakožto znak rodícího se života. Nejběžnější barvou a tou nejvýznamnější vždy byla barva červená jako základní barva života. Obecně zdobení kraslic považujeme za významnou tradici spojenou s Velikonocemi, i když samotné techniky a motivy zdobení se mohou mezi oblastmi lišit. Jednou z nejtradičnějších a nejrozšířenější způsob se řadí zdobení s pomocí vosku (Langhammerová, 2004).

3.4.2 Pálení čarodějnic

Mezi doposud udržované a oblíbené svátky a s nimi spojené zvyky bychom mohli zařadit určitě pálení čarodějnic jinak také Filipojakubská noc. Noc 30. dubna se pokládala za velmi magickou, jelikož právě v tuto noc bývaly zlé síly nejsilnější. Dle pověr lidé měli mít u sebe, aby se chránili proti zlým silám, například: svěcenou křídou nebo květ z kapradí. Jako další ochrany používali svěcenou vodu, kterou stavení pokropili nebo si na dvůr nanosili větvičky s trním a pruty, které poté zapáchnuli do země. Noc čarodějnic tak se noci 30. dubna říkalo, protože prý se čarodějnice slétávaly na sabat, a tak jich tu noc lítávalo nejvíce. Především ve středověku se staré ženy často považovaly za jakýsi symbol zla, který mohl lidem ubližovat, a tak se mnohdy staly cílem při honech na čarodějnice. Bohužel kvůli této pověře přišlo o život upálením na hranici mnoho nevinných žen. Paradoxem je, že nebylo výjimkou soudit a následně upálit i babky kořenářky, ke kterým chodilo mnoho lidí pro pomoc (Langhammerová, 2004).

Velmi populárním zvykem se stalo pálení čarodějnic. Pro ochranu před zlem se zapalovaly ohně, především pak na kopcích, což mělo způsobit očištění od zlých sil. Zapálené vatry následně mládež přeskakuje nebo se také vyhazují do vzduchu zapálená smolná košťata, to aby prý viděli léta čarodějnice na košťatech (Krba, Kunc, 2008).

3.4.3 1. Máj

S prvním májem, respektive s nocí před, se pojí několik známějších zvyků. Jeden z nich jsme již výše uvedli a představili a tím druhým je vztyčení máje. I tento zvyk se na mnoha vesnicích udržel dodnes, i když podoba se může v různých vesnicích mírně lišit. Tradice říká, že v průběhu noci před 1. květnem se mládenci vydali do lesa, kde pokáceli ten nejvyšší stromek (nejčastěji smrk, jedle nebo borovice), který následně kompletně kromě samotné špičky zbavili kůry. Poté jej vyzdobili věncem a barevnými stužkami, takto připravenou májku vztyčili na návsi jakožto symbol života, jeho ochrany a růstu (Bestajovský, 2006). Všechny vesnice, kde byly vztyčené máje se snažily, aby jejich májka vydržela do rána stát, což bylo otázkou cti. Ve většině případů se podařilo ubránit máj proti mužům ze sousedních vesnic snažících se o tzv. protnutí neboli pokácení máje. Pokud se to ale nepodařilo, tak se na to dlouhá léta vzpomíná. I z toho důvodu se často i máje hlídkuje a hlídá, což bývá ideální příležitostí pro různé oslavy a noční zábavy nebo třeba opékání prasat. Další poměrně známou zvyklostí nebo zábavou spojenou s tímto večerem je takzvané vylévání cestiček. Tato tradice spočívá ve vyznačování

cestiček spojujících domy milenců pomocí ve vodě rozpuštěného vyhašeného vápna, dále se také na dveře nebo vrata namalovalo srdce, jakožto jakýsi symbol lásky, a napsala se jména milenců. Díky tomuto zvyku se stávalo, že tajné poměry se staly známými všem. Mládenci ale také mohli postavit menší májku před okna svých milých dívek. Obecně se tento den vnímá jako den zasvěcený lásce, jako důkaz můžeme zmínit dílo Karla Hynka Máchy *Máj* (Langhammerová, 2004).

Na Valašsku někde bývala májka ozdobená dokonce lahví vína a jak Krba a Kunc (2008, str. 38) uvádí: „*Na Valašsku se máj stavěl v sobotu před letnicemi a v úterý svatodušní se za hudby a tance kácel.*“

3.4.4 Svatodušní svátky

Tyto svátky se odehrávají v průběhu jara, a tak je název lehce matoucí a zavádějící, pochází již z doby před křesťanstvím. V té době se však vykonávaly zvyky a rituály pohanů, které se vztahovaly k čarodějnictví a obětem pro zlé duchy. Konkrétní a pevně stanovený termín pro tyto svátky není, jelikož se odvíjí od termínu Velikonoc, které také nejsou vázány na přesné datum v kalendáři. V průběhu času se tyto svátky proluly se svátky Svatodušními, které slaví křesťané, a proto jejich čas nastává 50 dnů po Velikonocích. Dnes jsou spjaté hlavně se zvyky, jejichž úkolem je pobavit lidi a udržovat jakousi jednotu. Tyto tradice charakterizuje barevnost, tanec, zpěv, jídlo a pití (Šottnerová, 2009).

Dle tradice spojené s tímto svátkem se vždy v sobotu před svátky muselo uklidit a vyčistit celé stavení, poté se všude (jak uvnitř, tak i venku) jako výzdoba vyvěsily zelené větvičky, a to proto, aby Duch svatý v podobě holubice měl sednout. Dále matky vysvěcenou vodou pokropily děti a stavení, důvodem toho bylo přání požehnání od Ducha svatého (Malíková, Polášková, 2001).

3.5 Léto

3.5.1 Svátek Božího těla

První písemné zmínky o tomto křesťanském zvyku pochází ze 17. století a obzvlášť na venkově byla jeho podoba v lidovém obřadu, při kterém se lidé především odříkávali modlitby za lepší úrodu a její ochranu před morem, zemětřesením a bouří. Tento svátek připadá na období od 21. května do 24. června a měl podobu průvodu nesoucího schránku obsahující

svatou hostií jinak řečeno Kristovo tělo. Průvod opsal svým pochodem kruh se středobodem v místě kostela a v průběhu průvodu se vždy četlo jedno ze čtyř evangelií u čtyřech polních oltářů (Langhammerová, 2004). Dvory a cesty mezi různými staveními se pokaždé před tímto zametaly a následně se polními květy posypaly, což mělo symbolizovat poctu slavnému Ježíšovu příchodu do Jeruzaléma. Tradicí průvodu bylo, že v jeho čele kráčela malé dívky v slavnostních bílých šatech, které obvykle měly kudrnaté vlasy a na nich posazený věneček. Tyto malé dívky navíc nosily košíky s květinami, kterými postupně posypávaly cestu až ke kostelu (Malíková, Polášková, 2001).

3.5.2 Žně

Na našem území se žně, které byly vyvrcholením celoroční snahy všech sedláků ale svátkem i pro celou vesnici, začínaly obvykle na svátek svaté Markéty, který v kalendáři připadá na 13. července. Říkávalo se: „*Svatá Markéta hodila srp do žita.*“ (Krba, Kunc, 2008, str. 47). Svatá Markéta bývá označována za patronku rolníků a pastýřů, jelikož poté co veřejně přiznala, že svůj život zasvětila Kristu, ji otec vyhnal z domu a ona utekla právě do hor, kde se živila chovem dobytka (Krba, Kunc, 2008). Vždy večer se ze snopů obilí stavěli panáci a když kosení pro ten den již bylo dost, tak pro zmatení čerta, aby nevěděl, co se kosilo, tak sekáč zabrousil vždy kosu. Žně a práce spojené s nimi se ve většině případů musejí dělat pouze za příznivého počasí, a tak práce vždycky začínaly už od samého svítání. Pro zpříjemnění tohoto náročného období plného prací si všichni zpívaly různé tzv. žňové písně. Při svázení obilí z polí zastavil hospodář s prvním vozem u rybníka nebo potoka, ve kterém namočil tři obilné klasy, jelikož věřil, že mu to ochrání úrodu ve stodole před shořením (Bestajovský, 2004a).

3.5.3 Dožínky

Dožínky jsou závěrečný den žní, kterým končí náročná práce na polích a veškeré úroda je již bezpečně uložena ve stodolách. Jedná se o slavnost, kterou se děkuje za veškeré dary přírody, za ochranu Boží a prosí se o pomoc a požehnání o ochranu a blahobyt v letech následujících. Tradice dožínkových oslav pochází již ze středověku a nevznikla na vsích, jak by se dalo očekávat, ale nýbrž ve městech. Dožínky můžeme označit za nejdůležitější oslavu sklizně (Česká televize, 2014c). Na našem území se můžeme setkat i s dalšími označeními tohoto svátku, jako třeba dožatá nebo homola, což je název z jihu Valaška. Když se všechna

práce na polích ukončila, tak se nádeníci oblékli do slavnostních krojů a vydali směrem k hospodářovu stavení. V čele tohoto průvodu se nesl dožínkový věnec z obilí sklizeného naposledy, což u nás bývá pohanka nebo oves. Věnec zdobily červené a modré stužky, papírové růžičky, dále jej někde dozdobilo polní kvítí, zelené větvoví nebo jiné obilí. Tento věnec se vždy posvětil v kostele při děkovné bohoslužbě a následně si jej hospodář ve stodole zavěsil. Dožínkový věnec si hospodář nechával až do jara, kdy jej sundal a zrní z něj přidal do nové setby, čímž měl být zachován koloběh plodnosti. Při předávání věnce se slavilo a k oslavám patří pití piva a konzumace různých zákusků. Zákuskem, který nádeníci dostávali bývaly tzv. „žňové vdolky“, který měl podobu svatebního koláče s průměrem až půl metru a zdobeným klásky z těsta. Pro Valašsko byly zase typické vdolky, které se nazývaly „homola“ (Krba, Kunc, 2008).

3.5.4 Dočesná

U tohoto svátku vidíme paralelu s dožínkami, jelikož se oslavuje sklizeň chmelu namísto obilí. Lidé, kteří česali se nazývali česáči a vždy poslední štok s chmelem vyzdobili kyticí a červeným šátkem nebo věncem z chmelových větvíček, což může být jistá analogie k dožínkovému věnci. Tento vyzdobený štok následně odevzdali hospodáři a popřáli hodně štěstí a zdraví, načež hospodář vystrojil hostinu, aby česáče pohostil a odměnil. Chmelový věnec z posledního štoku si hospodář schoval do stodoly, kde jej zavěsil až do následujícího roku pro příští vydatnou úrodu. Dnes tento svátek nebo spíše oslava bývá mezi lidmi známá více jako Slavností piva, ke kterým se ve většině případů vážou soutěže v pití piva, jezení knedlíků, maškarních průvodů a dalších menších akcí doprovázejících tyto oslavy (Šottnerová, 2009).

3.5.5 Vinobraní

Vinobraní, což je vlastně taková další paralela k dožínkám, jelikož se jedná o oslavy spojené se sběrem vinných hroznů. Za rozmach vinařství můžeme poděkovat Karlu IV., jelikož za jeho vlády se u nás ve větší míře začala pěstovat vinná réva, pro kterou máme na našem území v několika lokalitách nejvhodnější klimatické podmínky. Tyto oblasti se nachází hlavně na jižní Moravě a v povodí Labe. Obecně by se ale dalo říci, že hlavní zásluhu na pěstování vinné révy a následné výroby vína z něj má církev, jelikož ta jej odedávna využívá při bohoslužbách (Šottnerová, 2009).

Jednou z tradic spojenou s vinobráním je i tzv. zarážení hory. Hora měla podobu kůlu vysokého 5-6 metrů a vztyčila se na vinohradu, tato „hora“ měla ochránit vinici před různými přírodními pohromami (například: krupobití) a zlými silami. Kůl mohl být ovázaný pentlemi a jeho vršek zdobila větší větev nesoucí různé přírodniny a polní kvítí. Někde se na větev dávalo různé ovoce například tři jablka pro svatou trojici a někdy se na samotný vršek i připevnila plná láhev vína. V období, kdy se zarážela hora, se vinice musely pečlivě střežit, jelikož hrozny byly již zralé, ale muselo se ještě chvíli počkat, než získají tu správnou chuť a hlídalo se jak před zvěří, tak i před cizími osobami, které chtěli loupit. Dalším zvykem jest po dozrání hroznů a na závěr sklizně se závěrečný posbíraný koš ověncil větévkou révy a muži si dají větvičku révy za klobouky a teprve poté mohu vyrazit na místo, kde se posbírané víno lisuje. Při práci ve sklepě se tradičně koštovaly předešlé ročníky a zpívalo se.

Obecně se oslavy spojené s ukončením sběru hroznů nesly v duchu veselém, takže se zpívalo, tančilo a provozovaly různé druhy zábavy. Dnešní podobu oslav však charakterizuje především pití burčáku, což je zkvašené víno. Součástí bývají i jarmarky a trhy, kde se prodávaly hlavně různé řemeslné výrobky. Tyto oslavy jsou svátečním ukončením sběru a měly by být i požehnáním pro rok následující (Česká televize, 2014j).

3.6 Lidová řemesla

Na Valašsku se některá tradiční lidová řemesla drží ještě dnes a my si je v následujících kapitolách představíme, ale seznámíme se nejen s těmi, které se stále uplatňují a používají například na různých jarmarcích. Za řemesla, která se uchovala dodnes ve své původní podobě můžeme poděkovat především předávání znalostí a cenných zkušeností z generace na generaci.

3.6.1 Bednářství

Řemeslo bednářství se největšímu rozšíření těšilo ve 14. století, jelikož panovník nařídil, že se víno musí uchovávat v nádobách, které budou železnými pásky zpevněné. V průběhu středověku se bednářům říkalo především bečváři, kteří hlavně dělali sudy na pivo a víno ze dřeva dubového.

Bednáři na Valašsku vyráběli především dřevěné nádoby nazývané bedna, které se využívali v domácnostech ale i při provozu hospodářství. Tyto nádoby se lišily svým tvarem a velikostí, a to podle funkce, kterou měly zastávat například: škopky, salašnické galety nebo

putyry. Aby bednáři mohli vyrábět co nejkvalitnější výrobky, tak museli velmi dobře znát veškeré vlastnosti používaného materiálu a uplatňovat různé výrobní postupy podle vhodnosti materiálu a požadavků na výrobek. Museli také vlastnit veliké množství bednářského náčiní od seker a palic, přes hoblík a škrabku až po vrtáky, útočníky (nástroj s jehož pomocí se vytvářely drážky) a stavce na uchopení. Důležitost výrobků bednářů pro běžný chod domácností byla nevyčísitelná, a tak když třeba právě na Valašsku, když postrádali vyučené bednáře, tak si z šikovní samouci vyráběli tyto výrobky sami, ale pouze pro svoji potřebu. Nejčastěji využívaným dřevem pro výrobu bedna býval smrk nebo jedle. Dřevo, jehož základní vlastnosti měly být lehkost a zdraví, se následně rozřezávalo na špalky, které se dále štípaly na dýhy. Dýhy se sušily přes celé léto pod širým nebem a až před samotným využitím se nechávaly dosušit ve světnice mezi stropními trámy. Bednáři samouci se od vyučených lišili především v období, kdy vyráběli, jelikož nevyučení pro svou výrobu využívali zimní měsíce, kdy mívali více volného času. Oproti tomu profesionální bednáři přes zimu sbírali materiál, který na jaře následně opracovávali a až v létě z něj teprve vyráběli své výrobky. Nejtypičtějším výrobkem bednáře býval sud, který se vyráběl z tvrdého dřeva nejčastěji z dubového (Jarošová, Lidáček, 2009).

3.6.2 Kolářství

Kolářství patří mezi tradiční a důležitá řemesla, jelikož v dřívějších dobách se bez kol doprava neobešla. Toto řemeslo, jak už název řemesla sám napovídá se specializovalo na vyrábění kol a různých kolových dopravních prostředků. Řemeslníkům, kteří se věnovali tomuto řemeslu se říkalo koláři, kolodějové nebo také nápravníci. Koláři nevyráběli pouze samostatná kola, nýbrž i různá kolečka (trakaře), nebo i celé vozy, kočáry (Vondrušková, Vondruška, 2015). Podle typu výrobku volili koláři i různé druhy dřeva podle nejdůležitějších vlastností, vždy když vybírali vhodné dřevo, tak velkou pozornost věnovali tomu, jestli je dřevo naprosto suché. Jelikož i toto řemeslo se předávalo z generace na generaci, tak koláři postupně získávali své znalosti o vhodnosti jednotlivých dřevin a konkrétních výrobních postupů. Často velké namáhání kol vedlo k tomu, že musely být velmi pevné, a tak se pro výrobu používaly především dřeviny jako jasan a jilm, které charakterizovala pevnost a buk, dub, habr spojovala tvrdost dřeva. Nástroje kolářů bychom mohli rozdělit do třech skupin, kdy do první skupiny patří nástroje ke zpracování dřeva (například: pily, hoblíky, pořizy – dvouruční nože), dále nástroje měřicí (například: kružidla, šablony a úhelníky). Poslední ale neméně důležité byly

pro koláře nástroje pomocné, kde zařadíme stolicí pro upevnění, šlapací soustruh, kolářská koza používaná pro sestavení kol a pracovní stůl (Jarošová a kol., 2011).

Nejstarší zprávy o kolech na našem území pochází z keltského prostředí. Až do 11. století se kola vyráběla především plná a z masivu, avšak právě v průběhu 11. století se přešlo na kola loukoťová. Velmi špatný stav cest ve středověku způsoboval, že se kola rychle opotřebovávala a ničila, proto často koláři sídlili u větších zájezdních šenků podél frekventovaných cest. Koncem 14. století se v Praze vyskytovalo více než padesát kolářů. Ve spisech z období po třiceti leté válce se píše, že toto řemeslo patřilo ke stále prosperujícím řemeslům. Koláři z menších měst si kvůli obživě museli přivydělávat i jako bednáři či truhláři (Vondrušková, Vondruška, 2015). První zmínku o kolářském řemeslu na území Valašska nacházíme ve spisech z roku 1545, jelikož tehdy se založil společný cech kolářů, kovářů, bednářů a zámečníků ve Valašském Meziříčí. Na Vsetínsku se ustanovení společného cechu dočkali až roku 1756. Později se tyto cechy zrušily a v Tvarůžkově Kronice se dočteme, že v roce 1860 se na území Rožnova pod Radhoštěm vyskytovali celkem čtyři koláři, díky nižšímu počtu na Valašsku měli koláři dostatek zakázek, avšak ani to většinou nestačilo řemeslníkovi na živobytí, a tak pro pravidelný příjem ještě obhospodařoval doplňkové hospodářství (Jarošová a kol., 2011). Okolo roku 1850 došlo ve Valašské Bystřici k většímu rozšíření a proslavení domácí výroby stavebních koleček neboli táček jak se jim na Valašsku říká, čímž si právě přilepšovali muži, kteří se běžně neživilí řemeslem kolářským. K tomuto rozmachu došlo především díky velkému množství lesů v oblasti, takže ceny materiálu pro výrobu byly nízké, a navíc se tehdy stavěli ve větší míře železniční tratě, což způsobovala i velkou poptávku právě po táčkách. Tento trend se zde udržel až do začátku 20. století. Všechny dřevěné výrobky z Valašské Bystřice byly charakteristické, díky využívání čadění, což byl proces, při kterém se v pecích polotovary zakuřovaly z důvodu konzervace materiálu a jeho vlastností (Jarošová, Lid'ák, 2009).

3.6.3 Košíkářství

Řemeslo košíkářství řadíme mezi ty nejstarší. Jako každé jiné řemeslo, které něco vyrábí, tak i toto zpracovává materiál, kterým nejčastěji bývaly větvičky z vrby neboli vrbové proutí, jehož přednostmi jsou ohebnost, štípatelnost, a hlavně jej lze snadno obstarat. Ale při košíkářství při své výrobě využívali i jiné materiály, jako třeba: slámu nebo rákos. Ke své výrobě používal košíkář vrbové proutí zbavené kůry ale stejně tak i to s kůrou, nejdůležitější

tedy bylo, z jaké vrby proutí je. A to proto, že jednotlivé druhy vrb a jejich proutí se liší v důležitých vlastnostech pro košíkáře, a tak nejvíce využívané větvičky byly z vrby košařská, která se navíc volně v přírodě hojně vyskytovala okolo mokřin nebo ji hospodáři i sami vysazovali. Oloupané proutí se používalo častěji, protože neloupané se hodilo spíše pro hrubší výrobky například: košíky na ovoce. Obyčejné košíky si běžně lidé zvládli uplést sami, a tak se šikovní košíkáři zaměřovali hlavně na výrobu náročnějších košíků a dalších výrobků, čemuž se věnovali obzvlášť v období zimy a měli to jako takovou formu přivýdělku. Zpravidla bylo při práci s proutím zapotřebí hodně síly, a tak by se dalo říct, že se jedná především o řemeslo mužské, které se v rodinách předává z generace na generaci. Košíkáři vyráběli různé koše používané třeba na sběr ovoce a jiných plodin, ale i nůše, ploty nebo lehátka (Jarošová, Lid'ák, 2009).

V oblasti Valašska se nevyskytoval dostatek kvalitního proutí, a tak se košíkářství v této oblasti až tolik nevěnovalo a bylo spíše zaměřené jen na košíky z neloupaného proutí vyráběné v domácím prostředí. Avšak Rožnov pod Radhoštěm bývalo středem řemeslné práce, a tak se zde roku 1891 postavila Košíkářská škola, jejímž cílem bylo zatraktivnit rukodělnou práci. Tato škola zde fungovala pouze do roku 1920, jelikož zájem o studium na této postupně uvaldal. I když škola nefungovala zrovna nejdéle, tak i přesto byla úspěšná a získala na mezinárodních výstavách různá ocenění za kvalitně upletené koše. Na škole se učili vyrábět od složitějších košíků a košů, přes misky na ovoce, podnosy až po proutěný nábytek v podobě křesílek, stolků a prádelníků. Od konce 19. století se sortiment postupně rozšiřoval o oválné koše s víkem, nákupní dámský koš (Frankorb) nebo čtyřhranné koše na dříví zvané holzkorby. Pro Rožnovsko tak tato škola měla význam hlavně pro zprostředkování nového košíkářského sortimentu (Jarošová a kol., 2011).

3.6.4 Kovářství

Kovářství je nejstarším řemeslem, které zpracovává kovy, a právě z něj se v průběhu času oddělovaly další řemesla zabývající se tvarováním kovů. První kovářské techniky v podobě roztahování, vytahování nebo rozštěpování můžeme najít na předmětech z doby okolo 3 000 před naším letopočtem nalezených v západní Asii. V období mezi 12. a 11. století př. n. l. došlo k výraznějšímu rozvoji ve zpracování železa, a to v jižní Evropě a části Asie. V tomto období mají původ první železné meče, oštěpy, motyky a další artefakty. Pro rozvoj kovářství celkově v Evropě bylo důležité období mladší doby železné, což se odehrálo okolo 5. a 4. století

př. n. l. kdy keltské válečné výpravy do oblasti jižní Evropy. K dalšímu rozvoji a větší pestrosti výrobků z kovů došlo v období římské říše, kdy se začaly vyrábět přibory, klíče, pilky a další. K významnějšímu rozkvětu na našem území došlo až v 9. století našeho letopočtu, jelikož v té době vznikla Velkomoravské říše a tou dobou již v oblasti střední Evropy sídlili Slované ovládající základy kovářství. Díky tomu mohli navázat na Kelty a jejich kovářství, které sami zlepšovali a zvětšit pestrost vyráběných výrobků o například: sekery, háky, hroty, svícny, železná brnění apod. (Frolec, 2003).

Kovářské řemeslo vždy souvisí se zpracováním železa do výrobků finální podoby nejčastěji za pomoci ohně, kladiva a kovadliny. Kováři se vyskytovali v téměř skoro každé vesnici především u hlavních cest, a to i na Valašsku, z čehož vyplývá jejich nepostradatelnost. Kováři z vesnic se zaměřovali na výrobu jednoduchých předmětů, dále na různé opravy a na podkovářství. Rok 1739 přinesl nejen pro kováře, ale i pro ostatní řemeslníky velkou změnu v podobě povinnosti být členem cechu, avšak nemusely to být pouze cechy kovářské, jelikož běžně v cechu byli sdruženi kováři s koláři. Kovárny zakládané koncem 18. století se na vesnicích se udržely až do roku 1950, kdy postupně začaly zanikat. Každá kovárna měla výheň, ve které se taval materiál nejčastěji ocel nebo železo. Výheň by se neobešla bez kovářského měchu, s jehož pomocí se do ní přiváděl vzduch díky čemuž se nejvíce používané dřevěné uhlí rozpalovalo tak, aby se dosáhlo potřebné teploty pro tavení. V blízkosti výhně se vždy nacházela kovadlina umístěná na dřevěném špalku a nádoba s vodou sloužící ke zchlazení rozpálených polotovarů. Dále kováři potřebovali velké množství různých nástrojů, s jejichž pomocí mohli manipulovat se svými polotovary a výrobky. Mezi takové nástroje patří: kladiva, nůžky, kleště, svěráky, pilníky, průbojníky apod. (Jarošová, Lidřák, 2009).

Kováři mívali na vesnicích velmi dobré postavení a ostatní lidé si jich moc vážili, protože často bývali považováni za léčitele, jelikož narovnávali zlomeniny, trhali zuby a zaříkávali a ošetřovali koně ale i dobytek. Jak uvádí Kocourek a Podhorský (2017, str. 72): „*U Keltů jim ovládnutí ohně přineslo také pověst znalců magických rituálů a Slované jim připisovali léčitelské schopnosti a považovali je za ochránce před zlými duchy.*“ A tak se stávalo, že kováři neměli chvíli klidu, jelikož museli opouštět kovárnu, aby pomohli lidem za jakékoli situace. Ale v období rozmachu křesťanství se církev obávala kovářů, jelikož viděla jistou podobu mezi kovářovou prací s ohněm a hrátkami s pekelnými silami (Kocourek, Podhorský, 2017). Manželky kovářů, ale bývaly pro vsi také velice důležité, jelikož často

zastupovaly roli porodní báby a bylinkářky. Jak už bylo výše uvedeno, tak kováři mnohdy pracovali celý týden mimo neděle a nebylo výjimkou, že za odvedenou práci nedostal hned zapláceno, jelikož pokud odvedl nějakou práci pro zemědělce, tak ti mu běžně mohli zaplatit až po sklizni. Stejně jako i jiná řemesla, tak ani toto se nedalo považovat z hlediska odměny za odvedenou práci za dostačující pro obživu, a tak kováři často obhospodařovali svá pole nebo chovali dobytek (Jarošová, Lid'ák, 2009).

3.6.5 Řezbářství

Historie řezbářství sahá až do období pravěku, jelikož již v té době si lidé různě zkrášlovali své dřevěné nářadí vyřezávanými vzory a vytvářeli jednoduché ornamenty do dřeva. Za krásnou ukázkou řezbářského řemesla v lidovém prostředí považujeme různé ozdobné práce, se kterými se můžeme setkat například na: nábytku, štítech budov a užitkových předmětech (kolovraty, včelíny apod.). S pomocí řezbářství se projevovala lidská jedinečnost a lidé mohli ukázat svůj smysl pro krásu. Za krásný příklad řezbářství na užitkových předmětech bychom vyzdvihli umění pastýřské, kdy mnoho pastýřských píšťal a holí, různých nádob a forem na ovčí sýry bylo právě dozdobeno vyřezáváním. Včelí úly ve tvaru lidské hlavy, kdy ústa byly pro včely vstupem do úlu jsou dalším příkladem řezbářství na užitkových předmětech. Od tohoto typu řezbářství k vyřezávání figurek jakožto jednoho z hlavních výrobků řezbářů je to jen malý kousek (Hlinovský, Michalčík, 1955).

Vyrábění hraček za účelem následného prodeje se na Valašsku příliš neuchytila, jelikož místní lidé si podomáckou vyrobené hračky spíše nechávali pro vlastní používání. Výjimkou byla Valašská Bystřice a blízké okolí, kde okolo roku 1850 se výroba dřevěných hraček, ale i dalších výrobků ze dřeva, se pro místní stala jakýmsi přivýdělkem. Všechny dřevěné výrobky z Valašské Bystřice charakterizoval způsob úpravy v podobě čazení neboli zakuřování. Kromě hraček a figurek na hraní se zde vyráběli i různé zmenšené verze nástrojů, aby se děti s nimi mohli seznámit a naučit pracovat co nejdříve (Jarošová a kol., 2011).

3.6.6 Tesařství a truhlářství

Tesařství s truhlářstvím jsme dali do jedné kapitoly, jelikož řemeslo truhlářské vzešlo z tesařství a až okolo 12. století se osamostatnilo.

Již od pravěku se dřevo využívalo jako stavební materiál a tesaři se vždy hlavně podíleli na stavbách různých hradišť, opevnění, mostů, ale i obytných stavení nebo dokonce i dřevěného

nábytku. Ve středověku tesařství nebylo považováno za řemeslo, jelikož neprodukovali finální výrobky, ale byly pouze součástí samotného výrobního procesu, navíc tesaři nevlastnili žádné dílny a na svojí práci potřebovali často pouze jen sekeru. A tak se jim často říkávalo nádeníci neboli nájemní pracovníci. Práce tesařů ale nespočívala jen stavebními pracemi, jelikož již ve 14. století se musely hlídat stavy mostů. Taková práce tesaři zajistila pravidelný příjem, a navíc se tesaři proplácely veškeré náklady s tím spojené. Až do roku 1585 nemělo tesařství žádný cech a s ním spojené normy, které by tak ovlivňovali jejich práci, a právě v tomto roce se založil první tesařský cech v Novém Městě pražském. V této době došlo k rozšíření pil, které částečně připravily tesaře o práci, jelikož stavební dřevo se na stavby dováželo už v připraveném stavu, a nikoliv jako kmeny zbavených větví, a tak se tesaři věnovali již jen samotné stavbě jako kvalifikovaní řemeslníci (Vondrušková, Vondruška, 2015).

Každý tesař vlastnil sekeru nebo více seker různých druhů, což byl pro něj ten nejdůležitější nástroj, ale používali i další nástroje mezi které řadíme: klíny, dláta, palice, nebozezy, pořizy, hoblíky a různá měřidla – úhelník, olovnice apod. Jak bylo již výše uvedeno, tak nejčastěji pracovali jak s neopracovanými kmeny nazývanými kuláče nebo opracovanými kmeny, které se nazývaly trámy. Ale pokud na stavbě dělali podlahu nebo vyráběli nějaký nábytek, tak jim pod ruce přišly i dřevěné desky, štípaná prkna nebo šindele. Než došlo k rozšíření pil, tak si tesaři sami obstarávali materiál, kterým nejčastěji bylo dřevo borovicové, dubové, jedlové nebo smrkové, a to přímo v lese a následně jej zpracovávali a upravovali pro svoji potřebu (Janotka, Linhart, 1984).

Pro Valašsko jsou charakteristické roubené stavby neboli srubové, které se obvykle stavěly bez spojovacího materiálu, a to tak že se na sebe horizontálně skládaly kuláče nebo opracované trámce. Různé stavby tohoto typu se mohli lišit v místě rohových spojů či překryvů, jelikož první a nejzákladnější podoby těchto spojů vypadaly tak, že se jednotlivé kuláče v rozích překřížily a mívaly tedy přesah přes okraj samotné stavby. Jako vše ostatní, tak i tyto spoje se vyvíjely a vynalézaly se nové mnohdy kvalitnější a estetičtější spoje jako třeba spoj rybinový, který svůj název získal pro svůj tvar připomínající právě rybí ocas (Pešta, 2013). Architektura Valašska vždy lákala a přitahovala významné osobnosti z jiných regionů a jednou z těch nejznámějších se stal slovenský architekt Dušan Samuel Jurkovič, kterého zaujaly typické valašské roubené stavby. Ti, kteří jméno Jurkovič znají, tak si jej spojí s jeho nejvýznamnějšími chatami, kterými beze sporu jsou Libušín a Maměnka nacházející se na Pustevnách nedaleko

Radhoště v Beskydech. Další stavbou postavenou dle jeho návrhu je Jurkovičova rozhledna v Rožnově pod Radhoštěm. Jurkovičovi se podařilo spojení secese a lidové architektury, čímž vznikla jakási lidová secese. A právě v tomto pro něj typickém slohu s valašskými prvky jsou postaveny již zmíněné chaty Libušín a Maměnka a na ně navazující Jurkovičova rozhledna (Tichá, Lid'ák, 2012).

S výrobou nábytku na Valašsku pomáhali právě tesaři, kteří běžně vyráběli stoly a široké lavice. Jejich hlavními odběrateli byli hlavně lidé z venkova a z města se jednalo spíše o nižší třídu obyvatel. Hlavním důvodem se stala skutečnost, že nábytek od tesařů býval levnější a díky použití tvrdšího dřeva i pevnější a stabilnější (Tichá, Lid'ák, 2012).

Z tesařů, kteří se věnovali výrobě složitějšího dřevěného nábytku, se postupně stali truhláři jinak také nazývaní stolaři. Zpočátku truhláři pracovali se štípanými dřevěnými dílci a až po nějaké době využívali sloupcové rámy s výplní. Truhláři ke své práci potřebovali nástroje jako: sekery, pily, dláta, nebozezy a teslice. U nás se truhlářství především v městech více prosazovalo od 14. století. A jak rostli nároky zákazníků, tak se truhláři začínali i specializovat ve svém řemesle a to např.: postelníci, lavičníci a stoličníci, avšak zaměření jen na výrob truhel bylo výjimečné. Na venkově se truhlařina začala více prosazovat až v 18. století. Fušeři, jak se nazývali truhláři na venkově, často ovládali i řemeslo řezbářské anebo soustružení, ale do sortimentu, který vyráběli řadíme snad veškerý nábytek, jelikož zvládali vyrobit: lavice, židle, stoly, almary, truhly a psací stolky (Janotka, Linhart, 1984). Lidový nábytek se vyznačoval svojí dekorací, kterou se nejčastěji stala malba. Takový malovaný nábytek poukazoval na lepší společenskou vrstvu, a to jak ve městě, tak i na venkově. Počátky malovaného nábytku bychom dali již do 15. století, ale k jeho výraznějšímu popularizaci došlo až v průběhu 16. a 17. století. Během 18. století se dostali truhláři na venkov, kde si lidé oblíbili malovaný nábytek vyráběný v některých místech Moravy ještě v průběhu 20. století. I v této době měl nábytek zdobený malbou nejen roli užitkovou, nýbrž i reprezentativní, jelikož na základě něj se dalo odhadovat postavení majitele ve společnosti (Tichá, Lid'ák, 2012).

Nejstarším a nejběžnějším úložným nábytkem bývala truhla, ve které se nejčastěji skladovaly lidové kroje a jejich části a další šatstvo. Pro nevěsty ale měly truhly větší význam, protože je dostávaly do výbavy a jelikož se jednalo většinou o důstojný kus nábytku, který poukazoval na společenské postavení, tak truhla nevěsty měla v jizbě vždy velmi čestné a důstojné místo. Taková truhla neměla pouze funkci uskladňovací, jelikož často se takové

víko truhly používalo jako odkládací místo, pracovní plocha, židle a někdy dokonce i jako lože. Malba vždy patřila k nejvýraznějším vzhledovým prvkům, ale často i samotná konstrukce nebo povrchová úprava utvářely celkový vzhled truhly. Další, co ovlivňovalo výslednou podobu truhly byly způsoby, jakým se dřevo tvarovalo nebo jiné dekorativní techniky jako třeba: reliéfy a vrubořezy (Tichá, Lid'ák, 2012).

Fládrování, což je technika s pomocí které se malbou imituje textura dřeva se využívala nejvíce v oblasti Valašska. Mezi přírodními vzory využívanými v této oblasti se nejvíce vyskytovaly různé větve, růže, kytice. Obecně vzato ale vizuální stránku lidového nábytku nejvíce ovlivňovaly tradičními vzory z dané oblasti a také slohové umění (Tichá, Lid'ák, 2012).

4 Charakteristika lokality

Jak už název napovídá, tak čtvrtá kapitola teoretické části této diplomové práce se věnuje stručnému představení, ale i historickému vývoji obce a základní školy.

4.1 Obec Valašská Bystřice

Valašská Bystřice ležící v okrese Vsetín patří svojí rozlohou 36 km² mezi největší obce v České republice. Nachází se v údolí říčky Bystřice, díky které má i obec své jméno, v samém středu Vsetínských vrchů a pro zhruba 2234 obyvatel se stala domovem (VALAŠSKÁ BYSTRICE, 2023b). Avšak jméno obce nemělo vždy tuto podobu, jelikož dříve se obec jmenoval například: Nová Bystřice, Randýskova Bystřice (podle prvního fojta Randýska; fojt = moravské označení pro rychtáře), Hrubá Bystřice a Velká Bystřice. Název Valašská Bystřice obec používá až od roku 1925 (VALAŠSKÁ BYSTRICE, 2023a).

Obec Valašská Bystřice začala existovat až v polovině 17. století a první písemná zmínka o založení tehdejší Randýskové Bystřici z roku 1651 se nachází v gruntovní knize hraběte Žerotína. Lesní dělníci těžící dřevo pro sklárny po členitém území celé obce, a to i na hřebenech okolních kopců, si na nově vznikajících pasekách budovali svá první obydlí. V roce 1766 se založila portášská stanice (portášové byli slavní ochránci valašských kopců a v podstatě to byli takoví lidoví četníci). Místní obyvatelé dříve živila práce na svažujících se kamenitých políčkách, dále pastevectví a již zmiňovaná těžba a zpracování dřeva, a proto bývali velmi chudí. I když práce tesařů, výrobců náčiní, náradí a hraček byla vyhlášená až za hranice Moravy, a to hlavně díky speciálnímu postupu výroby, kdy předměty nejprve tzv. čazením obarvily a následně dozdobily rytím. Teprve po 2. světové válce se změnil trend rozmístění obyvatelstva obce, kdy lidé se přesouvali ze samot vyskytujících se rovnoměrně na celém území obce, a to jak ve svazích, úzkých údolích ale i na hřebenech kopců, okolí především hlavního toku říčky Bystřice a jeho přítoku Leskoveckého potoka (VALAŠSKÁ BYSTRICE, 2023a).

4.2 Základní škola

Základní škola Valašská Bystřice je klasickou devítiletou základní školou především pro děti z obce Valašská Bystřice, ale i několika dalších spádových obcí: Bystřička, Malá Bystřice, Velká Lhota a Vidče. Nachází se v jedné z největších obcí České republiky nedaleko Rožnova pod Radhoštěm v národopisné oblasti Valašsko. Celková kapacita škola je 350 žáků,

v rámci školní družiny pro 35 žáků a školní jídelna je pro 400 žáků. Ve školním roce 2022/2023 vzdělávala 227 žáků, kdy na prvním stupni měly jednotlivé třídy v průměru 23 žáků a na druhém stupni 22 žáků. Objekt školy se skládá z hlavní budovy (1934), na kterou je připojen mimoškolní pavilon (1986) a tělocvična (1992). Celkem má škola k dispozici třináct plnohodnotných učeben, kdy většina z nich je odborně zaměřená jako například: učebna cizích jazyků, fyziky a chemie, přírodopisu, zeměpisu, hudební a literární výchovy, počítačová učebna. Dále také disponuje: školní dílnou, cvičnou kuchyní, výtvarným ateliérem s keramickou dílnou, Studijním a informačním centrem, tělocvičnou s posilovnou, venkovní tartanovou hrací plochou s běžeckou dráhou a doskočištěm, školní družinou a školní zahradou (ZŠ VALAŠSKÁ BYSTRICE, 2022a).

Již v roce 1779 byla postavena v tehdejší Velké Bystřici, nyní Valašské Bystřici, první škola, která poté roku 1837 vyhořela. Nová již zděná škola byla postavena až roku 1861 a byla to jednotřídka pro 80 žáků, ale jelikož svojí kapacitou nebyla dostačující, tak se v roce 1888 rozšířila na dvojtřídku. V letech 1928/1929 začaly přípravy stavby nynější školy, ale díky celosvětové krizi byl základní kámen položen až roku 1931. Dne 28. října 1934 byla stavba dokončená a slavnostně otevřena. V roce 1937 byla ke škole připojena tělocvična a roku 1975 se díky nové kotelně ve škole zavedlo ústřední vytápění. Nedostačující a nevyhovující zázemí v rámci jídelny, školní kuchyně, nedostatku tříd a odborných učeben bylo vyřešeno v roce 1987 dostavbou nového pavilonu. Roku 1992 se tělocvična trojnásobně zvětšila svojí plochu na dnešních 500 m². V průběhu let 2003 a 2004 proběhla generální oprava celého komplexu budov, díky které škola získala v půdní vestavbě ateliér a keramickou dílnu, a v rámci školního dvora bylo vybudováno tartanové multifunkční hřiště (ZŠ VALAŠSKÁ BYSTRICE, 2022b).

EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická neboli výzkumná část navazuje na předešlou teoretickou část. Dle Gavory (2000) má výzkum několik definic, a proto nelze přesně říct, která je ta správná. Výzkum má za úkol vyřešit problém, bohužel však nemůžeme říct, že se nám to s pomocí výzkumu podaří, jelikož se jedná o systematickou a opakovanou činnost. Díky výzkumu můžeme nabýt nových poznatků spojených s řešeným problémem nebo ty poznatky, které již známe a máme, potvrdíme či vyvrátíme. Podle Gavory (2000) v rámci empirického výzkumu se jedná hlavně o práci s fakty, která se zaznamenávají, zpracovávají a dále interpretují, přičemž interpretaci získáváme další názor nebo hledisko na již známé poznatky o konkrétním pedagogickém jevu (Gavora, 2000).

Tato část vychází z dotazníkového šetření, které mělo za úkol zjistit názor na lidové tradice a řemesla v rámci výuky předmětu pracovní činnosti žáků 2. stupně na základní škole ve Valašské Bystřici.

5 Metodika výzkum

5.1 Vymezení problému

Tato práce se zaměřuje na využití tématu kulturních zvyků, tradic a tradičních řemesel jako náplně vyučovacích hodin v technických předmětech na 2. stupni základní školy ve Valašské Bystřici. A z tohoto tématu vychází nebo se odvíjí i celá výzkumná část této práce.

5.2 Cíle výzkumu

Výzkum měl za cíl zjistit, zda se téma lidových zvyků, tradic a řemesel využívá v pracovních činnostech na základní škole ve Valašské Bystřici. Dalším cílem bylo určit, které zvyky a řemesla se využívají a případně jak často je tedy náplní hodiny aktivita související právě s lidovými zvyky, tradicemi a řemesly a co se v rámci takové hodiny vyrábí/vytváří. Chtěli jsme zjistit, jestli se kromě klasických zvyků spojených s tradičními svátky jako jsou Vánoce a Velikonoce používají i jiné méně známé svátky. Zajímalo nás i jak dnešní mládež vnímá lidové tradice a řemesla a jestli o ně mají alespoň nějaký zájem.

5.3 Popis výzkumného nástroje

Výzkumy mohou být dvojího typu a to: kvantitativním a kvalitativním. Hlavními a charakteristickými rozdíly mezi oběma metodami výzkumu jsou jednak množství respondentů, využití statistického zpracování odpovědí a časová náročnost. V rámci této diplomové práce jsme upřednostnili variantu kvantitativního výzkumu.

Jak už bylo výše uvedeno, tak kvantitativní výzkum pro zpracování výsledků využívá statistiku, která potřebuje číselné údaje v různých podobách jako například: četnost, rozsah nebo stupeň určitého jevu. Oproti kvalitativnímu výzkumu je zde jednodušší udržet si odstup od jevu, který je předmětem zkoumání, a díky tomu lze mít nezaujatý nebo neutrální postoj vůči jevu. To může být způsobeno i tím, že výzkumník ve většině případů ani nemusí znát osobně respondenty od kterých získává potřebná data. S pomocí kvantitativního výzkumu by mělo dojít k rozřídění dat a následně k objasnění důvodů existence zkoumaného jevu nebo změn, které v souvislosti s ním probíhají. Pro výzkum volíme respondenty, tak aby představovali určitou skupinu, v našem případě se jedná o žáky 2. stupně základní školy. Pokud se podaří vhodně vybrat respondenty, tak je možné výsledek následně zevšeobecnit na širší skupinu potažmo na celou populaci. Nejběžnějším způsobem je na základě teorie si stanovit hypotézy neboli předpoklady, které následně ve výzkumu testujeme a buď se jejich pravdivost výzkumem potvrdí nebo vyvrátí. Velikou výhodou tohoto typu výzkumu je menší časová náročnost, jelikož připravený dotazník můžeme dát k vyplnění více lidem najednou. Nevýhodou kvantitativního výzkumu poté ale je, že možnost odpovědi je limitována ve většině případů stanovenou formou odpovědi a také možnost zkreslení výsledků výzkumu. Při zvolení formy získávání odpovědi pomocí dotazníků, musíme myslet na to, že se musí otázky správně seřadit například do nějakých menších tematických celků a také, že otázky musí být jasně formulované a srozumitelně položené (Chráska, 2006).

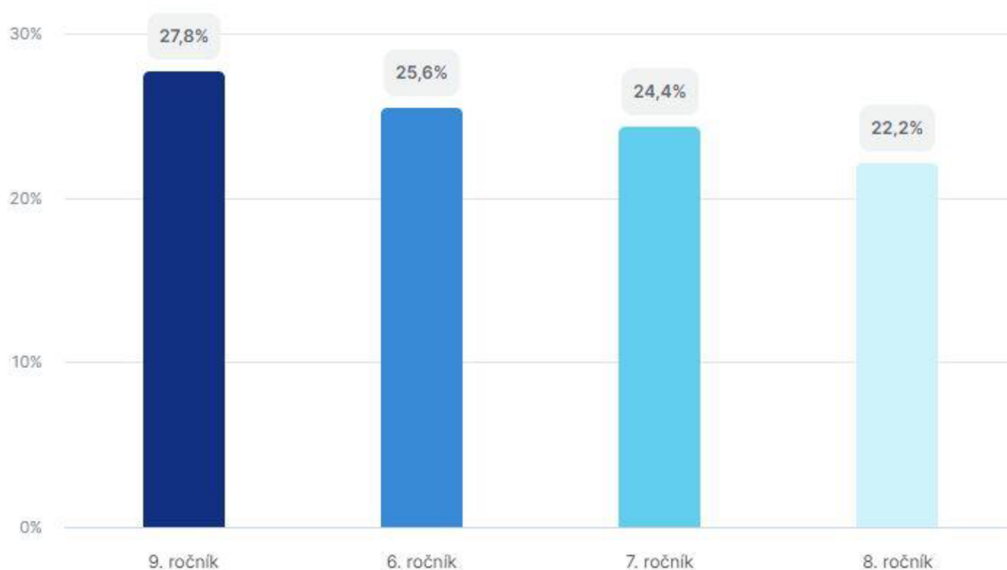
Pro náš výzkum jsme zvolili jako výzkumnou metodu v podobě dotazníkového šetření. Dotazník byl připraven s pomocí internetové stránky <https://www.surveymonkey.com/cs/> a obsahoval otázky uzavřené, což jsou ty kde respondenti pouze vybírají z nabízených možností, ale i otevřené, kde se respondenti mají možnost rozepsat. S první podobou dotazníku jsme oslovili několik žáků, abychom zjistili, jestli jsou pro ně otázky jasné a srozumitelné. Až po několika drobných úpravách jsme mohli dotazník rozdat všem respondentům s žádostí o vyplnění.

Abychom docílili co největšího množství získaných odpovědí, tak respondenti dotazník vyplňovali ve škole v rámci hodiny.

5.4 Charakteristika výzkumného vzorku

V rámci dotazníku dvě závěrečné otázky posloužily pro vytvoření představy o profilu respondentů, jelikož se týkaly navštěvovaného ročníku ZŠ a pohlaví respondentů.

16. Jaký ročník základní školy navštěvuješ?

Graf číslo 1 – Vyhodnocení 16. otázky

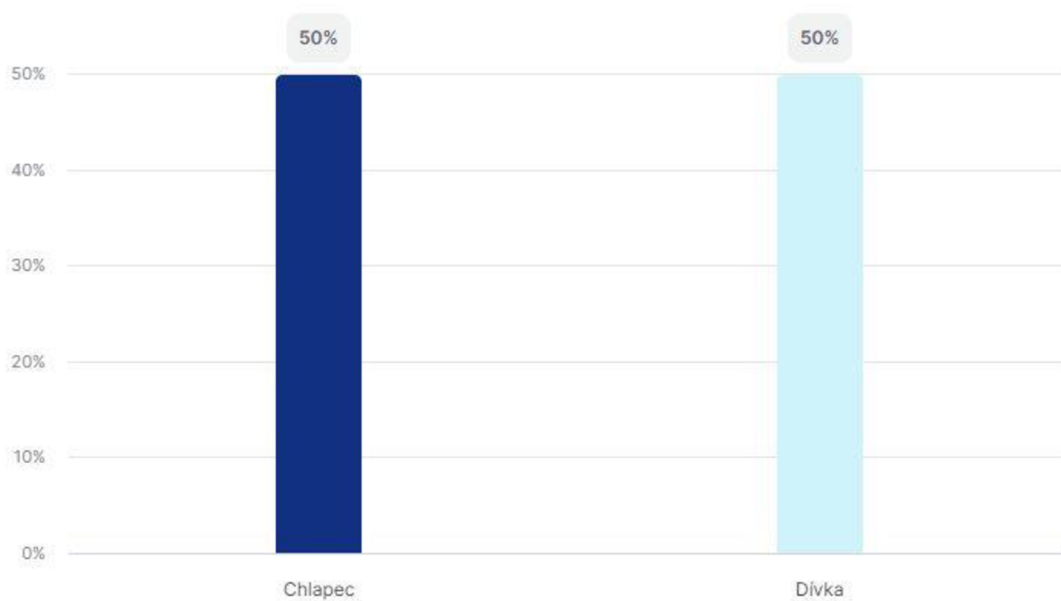
Z grafu je patrné, že respondenti byli relativně rovnoměrně rozdělení v rámci celého druhého stupně ZŠ Valašská Bystřice, okres Vsetín. Mezi nejvíce a nejméně zastoupeným ročníkem je rozdíl necelých 6 %, což odpovídá 5 respondentům. Z tabulky číslo 1 lze vyčíst celkové počty žáků v ročnících, počet zúčastněných žáků na vyplňování a kolik procent žáků v daném ročníku se zapojilo při vyplňování dotazníků. Nejvíce žáků, celkem 35, bylo ve školním roce 2022/2023 v 9. ročníku, kde byli rozdělení do dvou tříd. Z devátého ročníku bylo i nejvíce respondentů, kdy dohromady 25 z nich již navštěvovalo závěrečný ročník základní školy. I když deváté třídy navštěvovalo nejvíce žáků a ze všech tříd druhého stupně se jich nejvíce zapojilo do vyplňování dotazníku, tak při porovnání celkového počtu žáků a počtu

respondentů v jednotlivých ročnících má nejlepší procentuální zapojení ročník šestý, který dosáhl téměř na hodnotu 96 %.

Ročník	Celkem žáků	Počet respondentů	Procentuální zapojení
6.	24	23	95,8 %
7.	25	22	88 %
8.	27	20	74,1 %
9.	35	25	71,4 %

Tabulka číslo 1 – Účast na vyplňování dotazníku

17. Pohlaví:

Graf číslo 2 – Vyhodnocení 17. otázky

V tomto grafu vidíme, že dotazníky vyplnilo stejné množství chlapců i dívek, což znamená 45 respondentů za každé pohlaví.

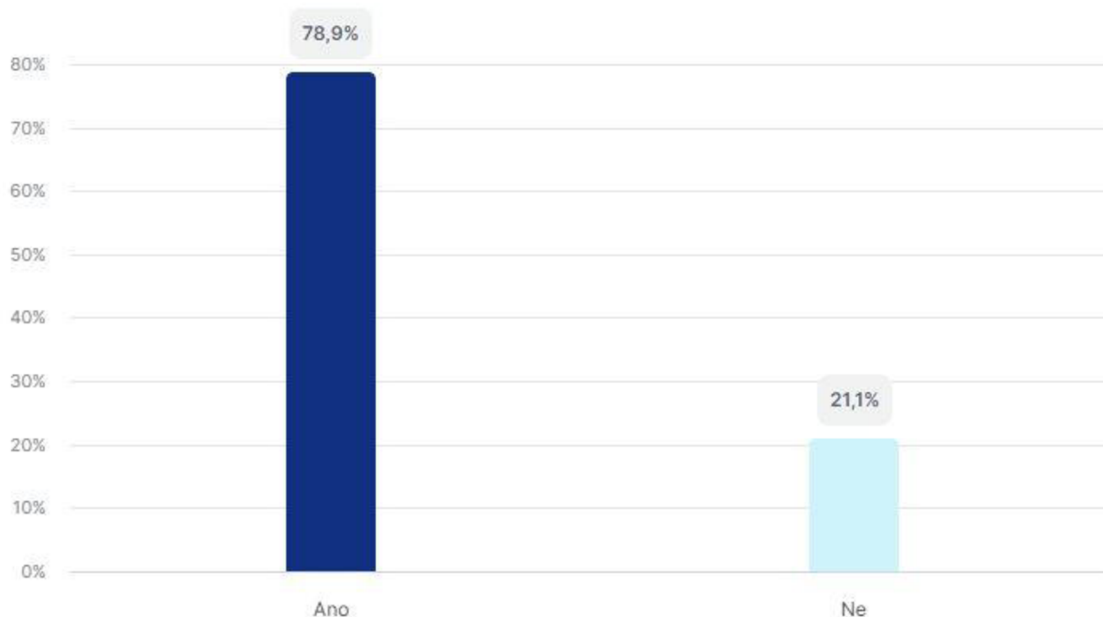
5.5 Analýza položek dotazníku

Dotazníky v elektronické podobě vyplňovali pouze žáci 2. stupně, kterých je celkem 111 v pěti třídách. V každém ročníku je jedna třída, kromě devátého ročníku, kde se nachází dvě třídy. Vzhledem k tomu, že žáci vyplňovali dotazník ve škole v průběhu vyučovacích hodin, tak celkem 90 získaných odpovědí, což odpovídá zhruba 81 % ze všech možných, je možné považovat za dostatečný počet, který lze zpracovat, tak aby měl vypovídající hodnotu.

Dotazník, kterým byla získávána data pro tuto diplomovou práci, se skládal ze 4 částí, které bychom mohli pojmenovat: Názor na lidové zvyky a řemesla; Lidová řemesla v Pracovních činnostech; Lidové zvyky v Pracovních činnostech; Výuka Pracovních činnostech. V rámci dotazníku bylo využito jak uzavřených otázek, tak i otevřených, a to zhruba v poměru 1:1. Dotazník se skládal z povinných i nepovinných otázek, a to v poměru 10:7.

5.5.1 Otázka číslo 1 a na ni navázaná otázka 2:

1. Myslíš si, že je důležité učit se o lidových tradicích a řemeslech?

Graf číslo 3 – Vyhodnocení 1. otázky

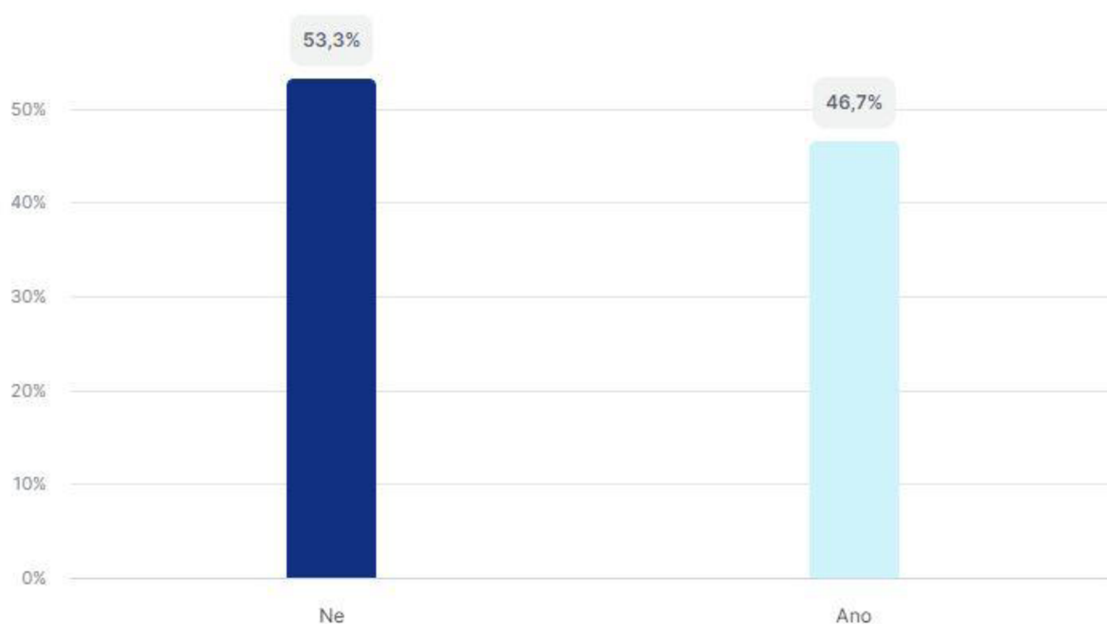
V grafu číslo 3, můžeme na první pohled vidět, že na otázku „Myslíš si, že je důležité učit se o lidových tradicích a řemeslech?“, kde respondenti měli možnost výběru z možností „Ano“ a „Ne“, odpovědělo 79 % respondentů, což v našem případě odpovídá 71 žákům, že je důležité se učit o lidových tradicích a řemeslech. Pouhých 18 žáků, zhruba 21 %, zastává názor, že učit se o lidových tradicích a řemeslech, není důležité.

V otázce číslo 2 měli respondenti zdůvodnit proč si to myslí. Po zpracování odpovědí, proč je důležité učit se o lidových tradicích a řemeslech, a seskupení odpovědí podobných, patřily mezi častější důvody: vědět, jak se věci dělaly v minulosti (19,8 %); může se to v životě hodit (6,6 %); nemělo by se na ně zapomenout (5,5 %); je to součást naší historie a kultury (2,2 %). Na opačné straně, není důležité se učit o lidových tradicích a řemeslech, se nacházely důvody například: v dnešní době je to již zbytečné (5,5 %); nemá to budoucnost (4,4 %). Několik respondentů (8,9 %) se nedokázalo přiklonit ani na jednu stranu, a tak odpovědělo „nevím“ a 5,5 % respondentů využilo možnost odpovědi pro napsání nějakého nesmyslu například v podobě náhodných a dohromady nicneříkajících písmen.

5.5.2 Otázka číslo 3 a na ni navázané otázky 4 a 5:

3. Věnovali jste se někdy v pracovních činnostech tématu lidových řemesel?

Graf číslo 4 – Vyhodnocení 3. otázky

Otázka „Věnovali jste se někdy v pracovních činnostech tématu lidových řemesel?“ je první otázkou z části zaměřené na lidová řemesla. Pro lepší představu žáků o lidových řemeslech na Valašsku byl před touto částí odstavec s výčtem několika tradičních řemesel (kolářství, košíkářství, řezbářství, bednářství, tesařství a truhlářství, kovářství) a jejich stručným popisem. Ve výše zmíněné otázce byly k dispozici pouze dvě možnosti odpovědi, a to „Ano“ a „Ne“. Celkem 53 % žáků, vyjádřilo, že se tématu lidových řemesel v předmětu pracovních činností nevěnovali.

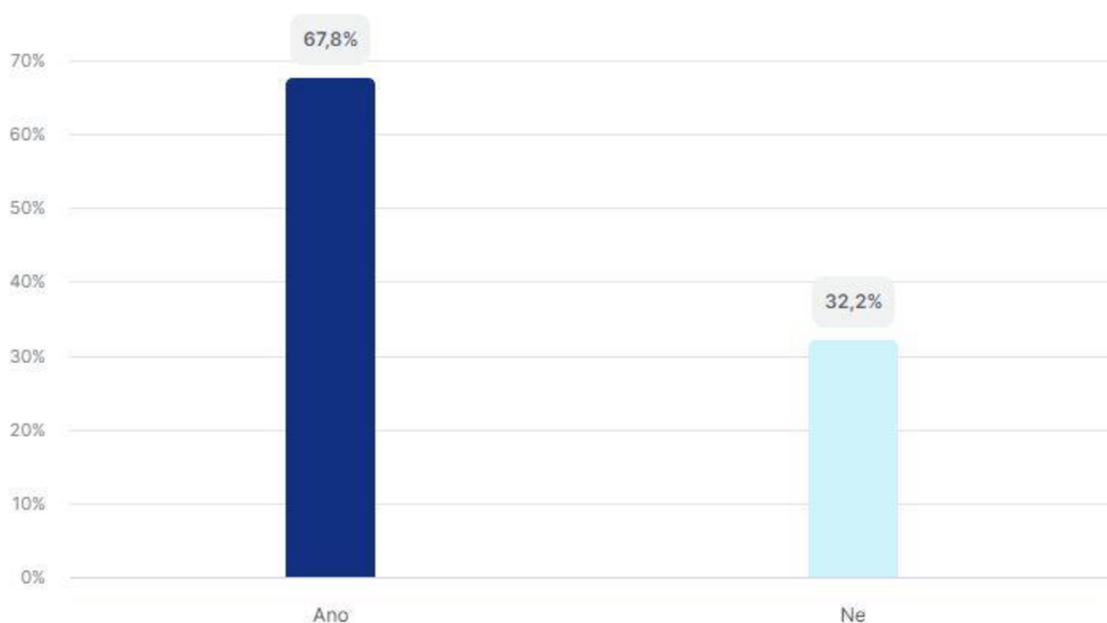
U otázky číslo 4 „Pokud ano, které z lidových řemesel bylo tématem hodiny?“, která je vztahena k předešlé otázce a byla nepovinná, mezi relevantnější odpovědi s větším výskytem patřilo pletení tatarů/pomlázek s 12,1 %, řezbářství s 9,9 %. Celkem čtyři hlasy a tedy 4,4 % získalo truhlářství s tesařstvím, kdy někteří uvedli jedno z řemesel a někteří obě řemesla, a stejně tak i vaření/pečení. Stejně procento hlasů, tedy 4,4 %, získalo i vaření/pečení. I když

žáci nemuseli nic vypisovat, pokud se lidovému řemeslu nevěnovali, tak 13,2 % odpovědí bylo ve smyslu nedělali/nevěnovali. Nevyplněných odpovědí bylo dohromady necelých 41 %.

V další nepovinné otázce, která se vztahovala k otázce číslo 3 a která zněla „Co všechno jste se v rámci výuky s tématem lidová řemesla naučili?“, celkem 23 % respondentů odpovědělo, že se nenaučili vlastně nic. U této otázky možnosti nevyplnit odpověď využilo dohromady zhruba 34 % respondentů. Nesmysl v různých podobách do odpovědi uvedlo skoro 10 % žáků. Mezi odpovědi, které v sobě skrývaly, že se žáci něco naučili, bychom zařadili správné zacházení s nástroji s 6,6 % a 3 % žáků se naučili plést pomlázku.

5.5.3 Otázka číslo 6:

6. Chtěl/a by sis ve škole vyzkoušet některá lidová řemesla?

Graf číslo 5 – Vyhodnocení 6. otázky

V šesté otázce, která ještě patřila do části Lidové řemesla v Pracovních činnostech, si žáci měli vybrat, zda by si chtěli ve škole vyzkoušet nějaké lidové řemeslo. Téměř 68 % žáků, což odpovídá 61 žákům z 90 dotazovaných, se vyjádřilo, že by rádi vyzkoušeli lidová řemesla ve škole.

5.5.4 Otázka číslo 7 a na ni navázaná otázka 8:

7. Které lidové řemeslo z výše uvedených by sis rád/a vyzkoušel/a v rámci pracovních činností?

Graf číslo 6 – Vyhodnocení 7. otázky

V sedmé otázce žáci vybírali z řemesel, která byla uvedena na začátku části zaměřené právě na lidová řemesla. Z těchto daných řemesel poté vybírali ta, která by si rádi vyzkoušeli v rámci výuky pracovních činností. Respondenti mohli u každého uvedeného řemesla volit mezi možnostmi 1-5, kdy možnost 1 znamenala „Rozhodně ano“ a číslem 5 byla myšlena „V žádném případě“. Ze získaných odpovědí byly vytvořené výsledné průměrné známky, viz. tabulka níže. Z tabulky je patrné, že z uvedených řemesel by žáci měli největší zájem o řemeslo tesařství a truhlářství, u kterého byl výsledný průměr necelé tři, přesněji 2,80. Další z řemesel, které bylo zmiňováno mezi nejčastějšími, bylo řezbářství. Průměr tohoto řemesla činil 2,82. Oproti tomu nejmenší zájem žáci jeví o řemeslo kolářství s průměrem 3,33 a dalším nejméně zmiňovaným bylo košíkářství s průměrem 3,18.

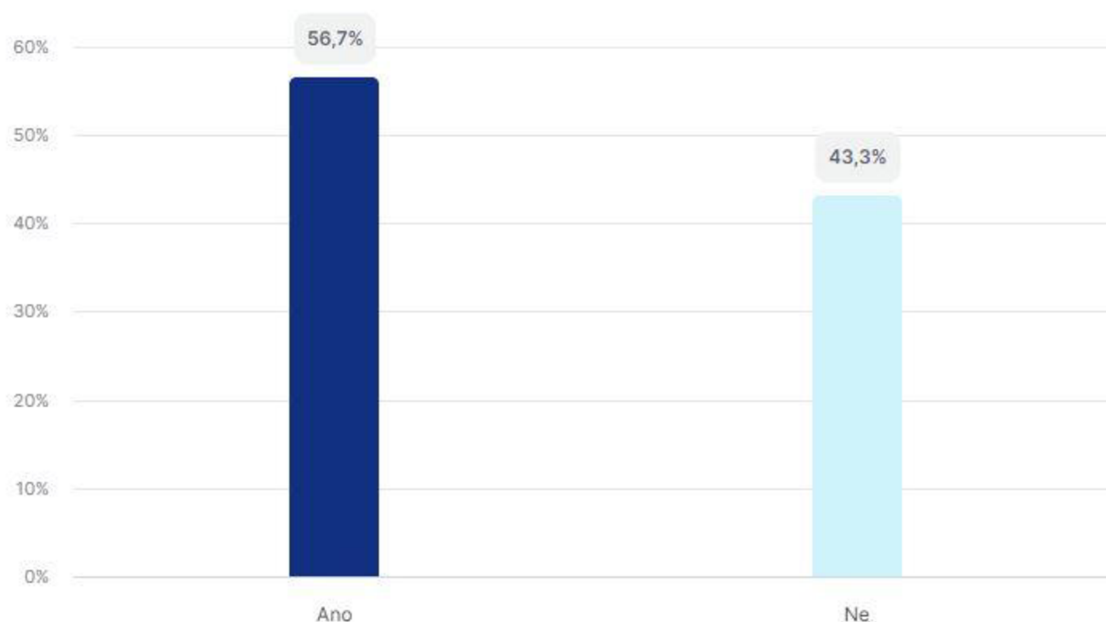
Řemeslo	Výsledná známka
Kolářství	3,33
Košikářství	3,18
Řezbářství	2,82
Bednářství	3,12
Tesařství a truhlářství	2,80
Kovářství	2,98

Tabulka číslo 2 – Výsledné známky řemesel

V následující nepovinné otázce, tedy otázce číslo 8, která zněla „Pokud jsi ve výše uvedené otázce nenašel/a tradiční řemeslo pro Valašsko, které by sis rád/a vyzkoušel/a, tak jej nyní můžeš uvést.“ žáci mohli doplnit řemeslo, o které by měli zájem, ale které nebylo uvedené v otázce číslo 7. Mezi nejrelevantnější odpovědi patřilo kovářství s 4,4 %, ale to již v předcházející otázce bylo uvedené, takže respondenti pravděpodobně v průběhu této otázky zapomněli, která řemesla již byla uvedena v předchozí otázce. Mezi další odpovědi, které lze použít smysluplně v této diplomové práci, patřily řemesla, při kterých se zpracovávají potraviny do podoby například nějakého pokrmu. Tyto odpovědi byly sloučeny pod řemeslo vaření/pečení, které se nevyskytovalo v předešlé otázce, a celkem získalo 4,4 %. Nevyplněnou tuto otázku nechalo 54 % žáků a nesmyslnou odpověď uvedlo 5,5 % respondentů. Skoro 18 % dotazovaných uvedlo odpovědi jako: nic; ne; žádné.

5.5.5 Otázka číslo 9 a na ni navázané otázky 10 a 11:

9. Věnovali jste se někdy v pracovních činnostech tématu lidových zvyků?

Graf číslo 7 – Vyhodnocení 9. otázky

Otázkou číslo 9, která zněla „Věnovali jste se někdy v pracovních činnostech tématu lidových zvyků?“ začíná část zaměřená na lidové zvyky. V první otázce této části byly opět pouze dvě možnosti pro odpověď, a to „Ano“ a „Ne“. Více než polovina (necelých 57 %) žáků, odpovědělo možností „Ano“, což znamenalo, že téma lidových zvyků bylo použito v hodinách pracovních činností.

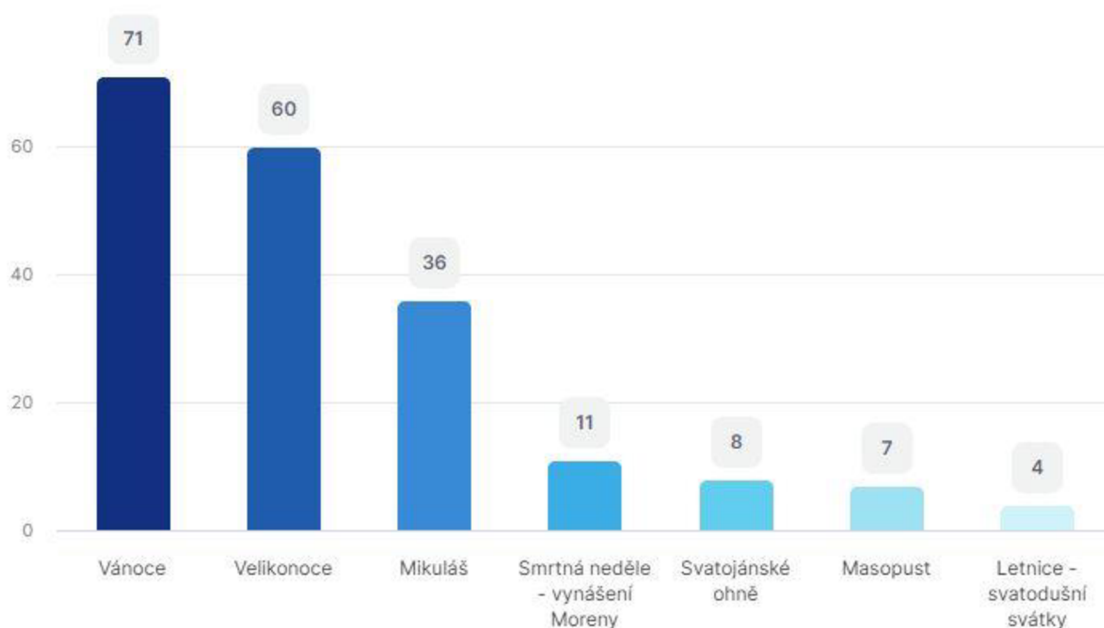
Další nepovinná otázka navazující na otázku předešlou a pokud respondenti zvolili v předchozí otázce možnost „ano“, tak měli uvést případně které lidové zvyky/tradice byly tématem hodin. Kvůli větší smysluplnosti bylo provedeno rozřídění odpovědí dle podobnosti podle období, ke kterému se činnost vázala. Výsledkem čehož bylo, že dle předpokladu, nejvíce odpovědí s procentuálním zastoupením 16,5 %, získaly Vánoce a Velikonoce. U odpovědí vztahených k období Vánoc a předvánočního času byly mezi častějšími odpověďmi třeba: pečení perníčků/cukroví (6 odpovědí), dále aktivity spojené s Adventem a Mikulášem.

U odpovědí souvisejících s Velikonocemi respondenti uváděli například: pletení tatarů/pomlázek (7 odpovědí) a malování/barvení vajíček (5 odpovědí). Celkem 31 % respondentů tuto otázku ponechalo bez vyplnění odpovědi a u 6 % odpovědí se jednalo o nesmyslnou odpověď.

V nepovinné otázce číslo 11 měli žáci uvést co se na hodinách, kdy byly tématem lidové zvyky a tradice, naučili a po 4 odpovědích získalo pletení tatarů/pomlázek a pečení cukroví/perníčků. Další odpovědi opakující se se stalo vyfukování a následné zdobení vajíček s celkem 3 odpověďmi. Téměř 38 % respondentů nechalo tuto otázku bez odpovědi a opět 6 % odpovědí bylo nesmyslných. Dále skoro 20 % uvedlo, že se nenaučili nic.

5.5.6 Otázka číslo 12:

12. S jakým ročním obdobím nebo svátky byly spojené lidové zvyky, které byly tématem hodiny?

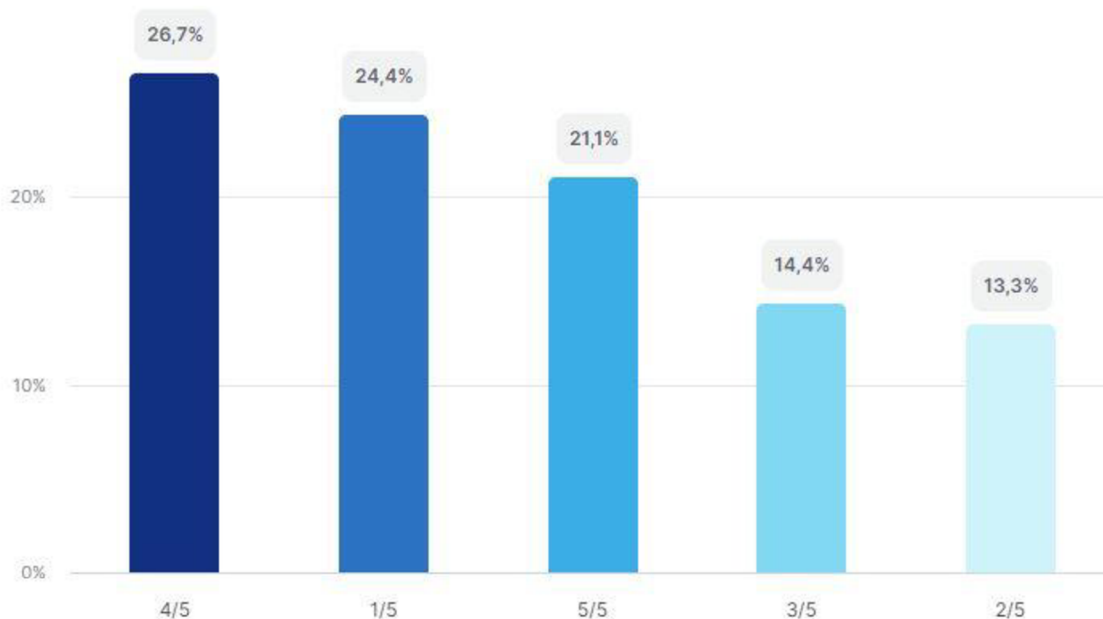
Graf číslo 8 – Vyhodnocení 12. otázky

V otázce číslo dvanáct žáci měli vybrat s jakým ročním obdobím nebo konkrétními svátky byly spojené lidové zvyky dělané ve vyučovacích hodinách pracovních činností. Celkem měli respondenti na výběr ze 7 možností a označit mohli i více odpovědí. Dalo se předpokládat, a to se i nakonec potvrdilo, že nejvíce hlasů, a tudíž na prvním místě se umístí období Vánoc,

které získalo 71 hlasů, na druhém místě pak byly Velikonoce s 60 hlasy a třetí skončily zvyky spojené s Mikulášem (36 hlasů).

5.5.7 Otázka číslo 13 a na ni navázané otázky 14 a 15:

13. Jak jsi spokojená/ý s výukou pracovních činností na vaší škole?

Graf číslo 9 – Vyhodnocení 13. otázky

Ve třinácté otázce měli žáci vyjádřit, jak jsou spokojeni s výukou pracovních činností na škole. Pro vyjádření svého názoru mohli přiřadit jednu až pět hvězdiček, kdy pět hvězdiček bylo myšleno jako naprosto spokojený. Nejvíce respondentů, necelých 27 %, zvolilo možnost čtyř hvězdiček, další byla možnost jedné hvězdičky, která získala něco 24,4 %. Po vynásobení četností jednotlivých odpovědí počtem přidělených hvězdiček a následném sečtení, jsme zjistili kolik celkem hvězdiček pracovní činnosti obdržely. Pracovní činnosti obdržely více jak polovinu možných, konkrétně získaly 276 hvězdiček ze 450 možných.

U nepovinné otázky číslo 14 „Kdybys mohl/a něco změnit na hodinách pracovních činností, co by to bylo?“ mezi nejčastější odpovědi patřilo „Nic“ a odpovědi podobného typu s 36 %. Nutno dodat, že tyto odpovědi zahrnuté do zmíněných 36 % byly nic v pozitivním slova

smyslu, jelikož několikrát byly doplněny například: hodiny jsou supr; všechno je v pohodě apod. Další odpovědi s častějším výskytem byly „Více trávit čas venku“ s téměř 8 % a „Více vařit“ s necelými 6 %. Tuto otázku bez odpovědi nechalo 23 % respondentů a 5 % napsalo do odpovědi nesmysl.

V následující otázce „Jak by taková ideální hodina pracovních činností dle tebe vypadala?“ se 14 % žáků vyjádřilo, že neví, jak by taková hodina měla vypadat. Dalších zhruba 10 % respondentů odpovědělo, že by měly hodiny vypadat tak jak právě probíhají. Stejný počet odpovědí by si přálo, aby hodiny byly zábavnější. Necelých 8 % respondentů by si přálo vařit nebo vařivat častěji. Celkem 16,5 % žáků zde vyplnilo nesmyslné nebo irelevantní odpovědi typu: spali by jsme; pustit nějaký film; být potichu apod.

5.6 Shrnutí a diskuse

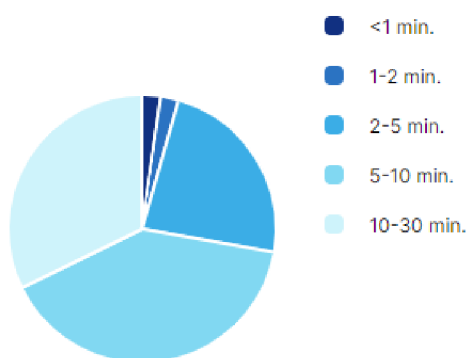
S pomocí dotazníku jsme se snažili zjistit, jestli téma lidových zvyků a řemesel ve vyučovacích hodinách předmětu Pracovní činnosti vyskytuje, a pokud ano tak v jakém rozsahu. Snažili jsme se zjistit i jaké konkrétní činnosti související s tímto tématem se v hodinách vyskytují a jaký bývá výsledný produkt takových hodin. Zajímalo nás, jestli se používají i jiné svátky a zvyky s nimi spojené než ty, se kterými se běžně setkáváme a kterými jsou Vánoce a Velikonoce. Chtěli jsme se i dozvědět, jestli žáci druhého stupně základní školy mají ještě nějaký zájem o lidové tradice a řemesla.

Faktem, který nás do jisté míry překvapil a zároveň potěšil je, že na základě získaných odpovědí můžeme říci, že žáci zájem o lidové tradice a řemesla mají, a to více jak tři čtvrtiny dotazovaných, což považujeme za velmi pěkné číslo. Tato skutečnost může mít několik důvodů. Za jeden z těchto důvodů bychom mohli označit umístění školy, jelikož obecně s udržováním tradic, zvyků a provozováním tradičních řemesel se spíše setkáme v oblasti vesnic nebo menších měst. Navíc s lokalitou Valašska se pojí mnoho různých tradic a zvyků, které jsou charakteristické pro tuto lokalitu. Dalším důvodem by mohlo být, že většina z nich se těchto kulturních akcí účastní nebo se dokonce na nich aktivně podílejí, ať už jen jako pomocná síla nebo jako účinkující. Jelikož mnoho žáků 2. stupně navštěvuje valašský soubor Troják. Žáci, kteří navštěvují tento soubor se v něm naučí různé valašské tance a lidové písně, ale i staré valašské hry. Tento soubor z Valašské Bystřice se pravidelně účastní nejrůznějších soutěží a vystoupení.

Dalším překvapujícím zjištěním bylo, že žáci by si rádi více vyzkoušeli tradiční řemesla v rámci předmětu pracovní činnosti, což považujeme za zajímavé a pozitivní, jelikož i přesto, že spousta z nich má své vysněné budoucí povolání spojené s moderními technologiemi, tak stejně projevují zájem o tradiční řemesla.

Na opačný konec mezi spíše zklamání bychom zařadili, že přes všechny různé svátky a lidové zvyky s nimi spojené, tak nejvíce se jako téma hodiny ukázaly tradičně Vánoce a Velikonoce. Myslíme si, že i když jsou některá období v roce na svátky chudší, tak i přesto lze téměř v každém měsíci nalézt nějaký méně známý svátek, který by si zasloužil trochu pozornosti. Tuto skutečnost můžeme brát jako takové zrcadlo dnešní doby a naší společnosti, jelikož s pomalu blížícím se období některého z těchto svátků se ve větších obchodních řetězcích a nákupních centrech setkáváme neustále s nějakými reklamami a akcemi. A v dnešní době již téměř nelze se s těmito různými obchodními a mediálními praktikami neseťkat.

Graf číslo 10 – Čas strávený vyplněním dotazníku

Graf číslo 10 nám ukazuje časy potřebné na vyplnění dotazníku rozdělené do pěti kategorií: <1 minuta; 1-2 minuty; 2-5 minut; 5-10 minut; 10-30 minut. Z grafu je zřejmé, že nejvíce respondentů potřebovalo 5-10 minut na vyplnění dotazníku, což dokládá i níže uvedená tabulka, ve které se nachází jak absolutní počty, tak i procentuální zastoupení v jednotlivých kategoriích. Jak můžeme vidět v tabulce, tak celkem 4 žáci zvládli vyplnit dotazník za méně jak 2 minuty, což si myslíme, že bude tím, že odpovědi jen náhodně naklikali a u otevřených otázek vyplnili nějaké nesmysly. Kategorie 2-5 minut považujeme za hraniční pro řádné vyplnění dotazníku, ale i dle tabulky a grafu je zřejmé, že pro vyplnění bylo potřeba více než 5 minut.

Čas vyplnění	Počet respondentů	Počet respondentů v procentech
<1 min.	2	2,2 %
1-2 min.	2	2,2 %
2-5 min.	21	23,3 %
5-10 min.	36	40 %
10-30 min.	29	32,2 %

Tabulka číslo 3 – Čas strávený vyplněním dotazníku – počty respondentů

Na základě získaných odpovědí z dotazníků, a i dle času stráveného s vyplňováním dotazník, bychom mohli polemizovat, zda žáci tohoto věku jsou vhodnými respondenty, když do otevřených otázek často píšou naprosté nesmysly a někteří zvládnou dotazník vyplnit za tak krátkou dobu, že pochybujeme o tom, že si jednotlivé otázky stihli vůbec přečíst. Můžeme to dát za vinu pubertě, která především ovlivňuje a způsobuje, že hlavně žáci 2. stupně základních škol mají potřebu zaujímat postoje jakýchsi rebelů. Jejich nesmyslné odpovědi na otevřené otázky, které se bohužel vyskytují ve většině případů pak nemají výpovědní hodnotu. Na základě této zkušenosti považujeme otevřené otázky u této věkové kategorie nevhodné.

6 Závěr

Ke zvolení tématu pro tuto diplomovou práci autora vedlo několik skutečností, mezi které bychom zařadili autorovo zaměstnání na škole, kde bylo prováděno výzkumné šetření. Dále také volbu tématu ovlivnil autorův krátký pobyt v této lokalitě, na který se váže zájem o lepší poznání kraje, jeho historie a všeho co s tím souvisí, což mohou být právě lidové zvyky a řemesla charakteristické pro tuto lokalitu. Díky této práci se autor seznámil s mnoha novými informacemi souvisejícími s jednotlivými svátky a zvyky vázanými na ně. Tyto informace získával jak ze zdrojů tištěných nejčastěji knih, tak i elektronických, kde se jednalo především o podobu videí, které byly velmi pěkně zpracované a často ukázky poskytl lepší představu o tom, jak jednotlivé tradice probíhaly.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí, kterými jsou teoretická a empirická. V části teoretické jsme se věnovali seznámení s tématy a pojmy, které byly následně využity ve výzkumné části. V první kapitole jsme se zabývali systémem vzdělávání v České republice, kurikulárními dokumenty, dle kterých se řídí české školství, takže pro nás důležité RVP ZV a jeho část Člověk a svět práce, do které patří i předmět Pracovní činnosti. Další kapitola charakterizovala žáka 2. stupně základní školy a jeho vývoj. Větší podíl teoretické části byl zaměřen na seznámení se s jednotlivým svátkem a zvyky, které se dříve dodržovaly nebo které se ještě stále dodržují. Následovala kapitola věnovaná představení několika tradičních řemesel na Valašsku. Poslední část se zaměřila na lokalitu Valašské Bystřice a krátké seznámení s historií obce a samotné školy. Díky výzkumu, který byl proveden s pomocí dotazníkového šetření, jsme zjistili, že témata lidových zvyků a řemesel se celkem využívají v rámci náplní vyučovacích hodin v předmětu Pracovních činností. Dále jsme zjistili, že i když centrem téměř veškerého dění jsou v dnešní době digitální technologie a další vymoženosti s nimi spojené, tak žáci mají zájem o lidové tradice a řemesla jimiž se živil jejich předci.

Na základě výsledků získaných z šetření, můžeme říct, že žáci mají zájem o lidové zvyky a tradice, což považujeme za velmi pozitivní zjištění, jelikož bychom neměli zapomínat na to, jak se dříve žilo. Navíc i díky různým svátkům a tradicím spojených s nimi můžeme a dokážeme v dnešní uspěchané době na chvíli zpomalit a užívat si všeho co máme a co nám přenechali naši předci. S pomocí tradic si předáváme z generace na generaci i jisté hodnoty které utvářely naši společnost, a tak je zapotřebí mít je na paměti a připomínat si je.

7 Použitá literatura

7.1 Knižní zdroje

ADAM, Adolf. Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe. Praha: Vyšehrad, 1998. Teologie (Vyšehrad). ISBN 80-7021-269-1.

BESTAJOVSKÝ, Martin. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: jaro. Vyd. 2. Brno: Computer Press, 2006, 64 s. ISBN 80-251-0160-6.

BESTAJOVSKÝ, Martin. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: léto. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004a, 64 s. Tradice, zvyky, obyčeje. ISBN 80-251-0315-3.

BESTAJOVSKÝ, Martin. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: zima. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004b, 64 s. Tradice, zvyky, obyčeje. ISBN 80-251-0476-1.

BESTAJOVSKÝ, Martin a Jana POLÁŠKOVÁ. Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce: podzim. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004, 64 s. Laterňa. ISBN 80-251-0415-X.

ČÁBALOVÁ, Dagmar. Pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 272 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0

FROLEC, Ivo. Kovářství. Řemesla, tradice, technika. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0611-3.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3676-285.

HLINOVSKÝ, František Jan a Antonín MICHALČÍK. Lidové řezbářství. Praha: Orbis, 1955.

CHRÁSKA, Miroslav. Úvod do výzkumu v pedagogice. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.

JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech. Členská knihnice (Svoboda). Praha: Svoboda, 1984.

JAROŠOVÁ, Barbora a Petr LIĐÁK. Chvála řemesla. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2009. ISBN 978-80-87210-18-5.

JAROŠOVÁ, Barbora; Petr LIĐÁK a Václav MICHALIČKA. Tradice a současnost rukodělné výroby v regionu Moravské Valašsko. V Rožnově pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2011. ISBN 978-80-87210-35-2.

JOHNSON, Paul. Dějiny křesťanství. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-41-0.

KOCOUREK, Jaroslav a Marek PODHORSKÝ. Stará řemesla. Naše země. Olomouc: Agentura Rubico, 2017. ISBN 9788073462130.

KOLEKTIV AUTORŮ A KONZULTANTŮ Slovník cizích slov. Praha: Encyklopedický dům, spol. s r.o., 1998. ISBN 80-90-1647-8-1.

KRBA, Jan a Ludvík KUNC. Obyčeje a lidové tradice na Valašsku: v rámci církevního a hospodářského roku. Valašské Meziříčí: Český svaz ochránců přírody, 2008.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina a Jana POLÁŠKOVÁ. Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2004, 339 s. Laterňa. ISBN 80-710-6525-0.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0

MALÍKOVÁ, Emílie a Jana POLÁŠKOVÁ. Lidové tradice Slavičína v podání pamětníků: (národopisné zlomky o Slavičíně a okolí). 1. vyd. Zlín: Knihovna Františka Bartoše, 2001, 44 s. Laterňa. ISBN 80-238-7918-9.

NELEŠOVSKÁ, Alena. Pedagogická komunikace v teorii a praxi. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0738-1.

NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. Vývojová psychologie. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2004. ISBN 80-7043-281-0.

OTTO, J. Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopédie obecných vědomostí. Praha 1908

PEŠTA, Jan. Rekonstrukce roubených staveb. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3239-8.

PLEVOVÁ, Irena. Kapitoly z vývojové psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1412-0.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník: praktická příručka. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3676-476.

SILLAMY, Norbert. Psychologický slovník. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0249-1.

ŠOTTNEROVÁ, D. Lidové tradice. 1st ed. Olomouc: RUBICO, 2009. 251 p. ISBN 978-80-7346-096-9.

TICHÁ, Jana a Petr LIĐÁK. Malovaná jizba: umělecké řemeslo a užité umění ve sbírkách Valašského muzea v přírodě (18.-1. polovina 20. století). Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2012. ISBN 978-80-87210-40-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Vydání první. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VONDRUŠKA, V. Církevní rok a lidové obyčeje. 1th ed. České Budějovice: DONA, 1991. 96 p. ISBN 80-85463-03-2.

VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. Řemesla a výroba. Průvodce českou historií. [Praha]: Vyšehrad, 2015. ISBN 9788074296345.

7.2 Elektronické zdroje

Člověk a technika – podkladová studie k revizím RVP, DOSTÁL Jiří. Pedagogicke.info [online]. [cit. 2023-05-19]. Dostupné z: <http://www.pedagogicke.info/2018/12/jiri-dostal-clovek-technika-podkladova.html>

Koncept STEM, 2021. NPI ČR [online]. [cit. 2023-05-21]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/p-kap/koncept-stem.html>

Naše tradice: Advent — Česká televize, 2014a. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-10-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400003/>

Naše tradice: Boží hod a svatý Štěpán — Česká televize, 2014b. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-11-03]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400005/>

Naše tradice: Dožínky — Česká televize, 2014c. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-11-18]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400020/>

Naše tradice: Dušičky — Česká televize, 2014d. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-10-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400024/>

Naše tradice: Hromnice — Česká televize, 2014e. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-11-03]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400008/>

Naše tradice: Mikuláš — Česká televize, 2014f. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-10-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400001/>

Naše tradice: Silvestr a Nový rok — Česká televize, 2014g. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-11-03]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400006/>

Naše tradice: Svatá Barbora a svatá Lucie — Česká televize, 2014h. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400002/>

Naše tradice: Svatováclavská pouť — Česká televize, 2014ch. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-10-22]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400022/>

Naše tradice: Štědrý den — Česká televize, 2014i. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-11-03]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400004/>

Naše tradice: Vinobraní — Česká televize, 2014j. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400021/>

Nový školský zákon, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novy-skolsky-zakon-1>

RVP – Rámcové vzdělávací programy, edu.cz. MŠMT ČR [online]. [cit. 2023-05-14]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

RVP ZV – Rámcové vzdělávací program pro základní vzdělávání, edu.cz. MŠMT ČR [online]. [cit. 2023-05-14]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

VALAŠSKÁ BYSTRŮICE, 2023a. Historie obce: Valašská Bystřice. [online]. [cit. 2023-10-27]. Dostupné z: <https://www.valasskabystrice.cz/historie%2Dobce/ds-1017/p1=1059>

VALAŠSKÁ BYSTRŮICE, 2023b. O obci: Valašská Bystřice. [online]. [cit. 2023-10-27]. Dostupné z: https://www.valasskabystrice.cz/dp/n=o-obci&id_ktg=50&rd=0&p1=52

Vše o revizích, 2023. MŠMT ČR & NPI ČR [online]. [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: <https://velke-revize-zv.rvp.cz/>

Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, 2015. NPI ČR [online]. [cit. 2023-05-21]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=70545&view=10429&block=57827>

ZŠ VALAŠSKÁ BYSTRŮICE, 2022a. Charakteristika školy · ZŠ Valašská Bystřice. [online]. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.zsvb.cz/charakteristika-skoly/>

ZŠ VALAŠSKÁ BYSTRŮICE, 2022b. Historie školy · ZŠ Valašská Bystřice. [online]. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.zsvb.cz/historie-skoly/>

8 Seznamy

8.1 Seznam grafů

Graf číslo 1 – Vyhodnocení 16. otázky

Graf číslo 2 – Vyhodnocení 17. otázky

Graf číslo 3 – Vyhodnocení 1. otázky

Graf číslo 4 – Vyhodnocení 3. otázky

Graf číslo 5 – Vyhodnocení 6. otázky

Graf číslo 6 – Vyhodnocení 7. otázky

Graf číslo 7 – Vyhodnocení 9. otázky

Graf číslo 8 – Vyhodnocení 12. otázky

Graf číslo 9 – Vyhodnocení 13. otázky

Graf číslo 10 – Čas strávený vyplněním dotazníku

8.2 Seznam tabulek

Tabulka číslo 1 – Účast na vyplňování dotazníku

Tabulka číslo 2 – Výsledné známky řemesel

Tabulka číslo 3 – Čas strávený vyplněním dotazníku – počty respondentů

8.3 Seznam zkratk

aj.	a jiné
apod.	a podobně
n. l.	našeho letopočtu
př. n. l.	před naším letopočtem
RVP	Rámcový vzdělávací program

RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
Sb.	Sbírky zákonů
str.	strana
sv.	svatý
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	takzvaný
ZŠ	Základní škola

9 Přílohy

Dotazník

Využití lidových zvyků a řemesel v pracovních činnostech na 2. stupni ZŠ Valašská Bystřice

Dobrý den, věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.

1. Myslíš si, že je důležité učit se o lidových tradicích a řemeslech?

- Ano
- Ne

2. Proč si to myslíš, že je nebo není důležité učit se o lidových tradicích a řemeslech?

Napište jedno nebo více slov...

Lidová řemesla v hodinách PČ

Následující část se bude věnovat lidovým řemeslům z Valašska. Mezi lidová řemesla z Valašska patří například:

Kolářství – výroba kolových dopravních prostředků.

Košíkářství – výroba košíků z vrbového proutí

Řezbářství – nejčastěji doplnění či zdobení štítů budov, nábytku a užitkových předmětů

Bednářství – výroba dřevěných nádob (vědra, sudy, kádě, vany)

Tesařství a truhlářství – výroba nábytku a dřevěných domů

Kovářství – tvarování železa

3. Věnovali jste se někdy v pracovních činnostech tématu lidových řemesel?

- Ano
- Ne

4. Pokud ano, které z lidových řemesel bylo tématem hodiny?

Napište jedno nebo více slov...

5. Co všechno jste se v rámci výuky s tématem lidová řemesla naučili?

Napište jedno nebo více slov...

6. Chtěl/a by sis ve škole vyzkoušet některá lidová řemesla?

- Ano
- Ne

7. Které lidové řemeslo z výše uvedených by sis rád/a vyzkoušel/a v rámci pracovních činností?

1=rozhodně ano; 5=v žádném případě

	1	2	3	4	5
Kolářství					
Košikářství					
Řezbářství					
Bednářství					
Tesařství a truhlářství					
Kovářství					

8. Pokud jsi ve výše uvedené otázce nenašel/a tradiční řemeslo pro Valašsko, které by sis rád/a vyzkoušel/a, tak jej nyní můžeš uvést.

Napište jedno nebo více slov...

Lidové zvyky v hodinách PČ

Následující část se bude věnovat lidovým zvykům a tradicím Valašska

9. Věnovali jste se někdy v pracovních činnostech tématu lidových zvyků?

- Ano
- Ne

10. Pokud ano, tak které z lidových zvyků/tradic bylo tématem hodiny?

Napište jedno nebo více slov...

11. Co všechno jste se v rámci výuky s tématem lidové zvyky naučili?

Napište jedno nebo více slov...

12. S jakým ročním obdobím nebo svátky byly spojené lidové zvyky, které byly tématem hodiny?

Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Mikuláš
- Vánoce
- Masopust
- Smrtná neděle – vynášení Moreny
- Velikonoce
- Letnice – svatodušní svátky
- Svatojánské ohně

Závěrečná část

13. Jak jsi spokojená/ý s výukou pracovních činností na vaší škole?

1

2

3

4

5

14. Kdybys mohl/a něco změnit na hodinách pracovních činností, co by to bylo?

Napište jedno nebo více slov...

15. Jak by taková ideální hodina pracovních činností dle tebe vypadala?

Napište jedno nebo více slov...

16. Jaký ročník základní školy navštěvuješ?

- 6. ročník
- 7. ročník
- 8. ročník
- 9. ročník

17. Pohlaví:

- Dívka
- Chlapec